

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a prevence

Užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci

Bakalářská práce

Autor: Vlastimil Papáček
Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: PhDr. Jan Hubert

Hradec Králové
2015

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Vlastimil Papáček**
Osobní číslo: **P12675**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální patologie a prevence**
Název tématu: **Užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci**
Zadávající katedra: **Katedra sociální patologie a sociologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í:

Příčiny a aspekty užívání anabolických steroidů z psychologického hlediska. Možnost opatření těchto látek v České republice. Problematika distribuce a skutečné účinnosti anabolických steroidů. Analýza zákonných opatření v ustanovení trestního zákona. Psychologické, sociální a zdravotní následky užívání anabolických steroidů. Metody výzkumu: studium a analýza písemných odborných pramenů a vlastní průzkum.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování bakalářské práce:
Seznam odborné literatury:

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Jan Hubert**
Katedra sociální patologie a sociologie

Oponent bakalářské práce: **PhDr. Václav Bělík, Ph.D.**

Datum zadání bakalářské práce: **28.2.2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **22.4.2015**

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

L.S.

PhDr. Václav Bělík, Ph.D.
vedoucí katedry

dne

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 17.4.2015

Poděkování

Děkuji PhDr. Janu Hubertovi za odborné vedení práce, konzultace a poskytování cenných rad.

Anotace

Papáček, Vlastimil. *Užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou vztahu člověka k vlastnímu tělu, konkrétně pak otázkou užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci. Soustředí se přitom zejména na muže, kteří se snaží dostat požadavkům, jež na ně společnost a okolí klade v souvislosti s jejich vzhledem a postavou. Teoretická část práce vychází z odborných literárních zdrojů vztahujících se k danému tématu, to vše s důrazem na psychologické hledisko možných příčin a jednotlivých aspektů zneužívání anabolických steroidů. Předmětem praktické části je potom realizace a následné vyhodnocení výzkumného šetření zaměřeného právě na problematiku užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci. Tuto skupinu zde zastupuje vzorek padesáti mužů vybraných na základě splnění kritéria pravidelných návštěv posilovny či fitness centra s cílem získat a udržet si co možná nejlepší postavu po co nejdelší možnou dobu.

Klíčová slova

Doping, anabolické steroidy, růstový hormon, formování postavy

Annotation

Papáček, Vlastimil. Anabolic steroid abuse by non-professional athletes. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2015. Bachelor Dissertation Degree Thesis.

This essay deals with problems of human relation to the own body, particularly the question of using anabolic substances by nonprofessional sportsmen. It concentrates mainly on men who are trying to meet requests which the society and their surrounding impose on them in context of their figure and looks. The theoretical part of essay comes out of special literature resources relating to an existing topic, this all given to the emphasis on psychological point of view connected with possible reasons and separate aspects of disusing anabolic substances. The subject of the practical part is then realization and follow-up evaluation of experimental investigation oriented in full on problems about using anabolic steroids by unprofessional athletes. This group is represented here by a sample of fifty men chosen on the basis of meeting criterion for regular visits to the gyms or the fitness centers with the aim of getting and keeping as best as possible shape for as long time as possible.

Keywords

Doping, anabolic steroids, growth hormone, body building

OBSAH

ÚVOD	8
1. VNÍMÁNÍ TĚLA VE SPOLEČENSKÉM A PSYCHOLOGICKÉM KONTEXTU	10
1.1. Vnímání mužského těla v historii.....	12
1.2. Vnímání těla z pohledu mužů a z pohledu žen	13
1.3. Vnímání těla z pohledu homosexuálních mužů a z pohledu heterosexuálních mužů.....	15
2. DOPING VE SPORTU.....	16
2.1. Historie dopingu	18
2.2. Právo a represe	20
2.3. Prevence.....	23
3. ANABOLICKÉ STEROIDY.....	25
3.1. Růstový hormon.....	26
3.2. Motivace k užívání anabolických steroidů.....	27
3.3. Zdravotní rizika užívání anabolických steroidů.....	29
4. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU A CÍLE VÝZKUMU	31
4.1. Cílová skupina výzkumu	31
4.2. Výzkumné otázky a hypotézy	32
5. METODIKA A POUŽITÉ POSTUPY	34
5.1. Vlastní průběh šetření.....	36
5.1.1. Stručný přehled získaných výsledků.....	38
6. SHRUTÍ POZNATKŮ A DISKUZE	46
7. ZÁVĚR.....	49
8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	51
9. Přílohy.....	54

ÚVOD

Tělo je podmínkou lidské existence, má své tvary, proporce, velikost. Všechny tyto aspekty přitom vnímáme jako celek, nikdy ne izolovaně. Důležitý je však také vztah mezi tělem a duší. Dochází zde ke konfrontaci našich přání s našimi individuálními možnostmi, hodnotíme své tělo, přičemž zohledňujeme vlastní zkušenosti, očekávání, těla jiných lidí ve svém okolí. Porovnáváme své tělo s druhými, chceme vyhovět neustále se aktualizujícím mediálním předobrazům, toužíme vypadat zdravě a krásně, být přitažliví pro objekty svého zájmu. Proto také o své tělo pečujeme, formujeme ho a často i cíleně měníme. Tenká je však hranice mezi přirozeným a zdravým zájmem o vlastní tělo a posedlostí dosažením ideálu pomyslné krásy, což jde často ruku v ruce s drastickými dietami, nákladnými chirurgickými zákroky či zneužíváním nejrůznějších hormonálních a steroidních přípravků. Nekritický, mediální a společenský diktát tělesné atraktivity každopádně není nebezpečný jen pro ženy a dospívající, ale stejně tak i pro muže, byť je tento fakt všeobecně možná méně akcentován.

Výše zmiňované skutečnosti rovněž přispěly k tomu, že se o problematiku vnímání vlastního těla a spokojenosti či naopak nespokojenosti s ním začali v současné době více zajímat psychologové a odborníci na danou problematiku i většinová veřejnost, jelikož na nás téma dosažení ideálů fyzické krásy denně útočí z reklam, časopisů, televizních pořadů atd., což může vést k dalším celospolečenským problémům, jako jsou rostoucí počty anorektiček či obětí nepovedených plastických operací. Subjektivní prožitek těla a to, co vnímá vnější pozorovatel, se však nemusí nutně shodovat. Záleží vždy na celé řadě aspektů, jako je sociální a kulturní kontext atd. Spousta lidí se tedy pod vlivem vnitřního či vnějšího tlaku, který v tomto směru pociťuje, uchyluje k řešením a způsobům, jež mohou přerůst do extrémních poloh a ohrozit tyto jedince na fyzickém i mentálním zdraví, či dokonce na životě.

Problematice vztahu člověka k vlastnímu tělu se věnuje i tato práce, která se blíže zaměřuje na téma užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci. Soustředí se na muže, kteří se snaží dostat požadavkům, jež na ně společnost a jejich okolí klade. Chtějí zkrátka dobře vypadat. To znamená zdravě, mladě, atraktivně.

Cílem práce je na základě analýzy odborných zdrojů pojednávajících o řešeném tématu a prostřednictvím provedeného průzkumu zjistit, zda jsou oslovení muži ve snaze získat pokud možno ideální postavu většinově ochotni užívat i látky, které by potenciálně mohly ohrozit jejich zdraví.

1. VNÍMÁNÍ TĚLA VE SPOLEČENSKÉM A PSYCHOLOGICKÉM KONTEXTU

První, kdo se ve dvacátých letech 20. století začal podrobněji věnovat problematice prožívání těla v kontextu psychologie a sociologie, byl Paul Schilder. Zájem o toto téma na konci dvacátého století rapidně vzrostl. Provedena byla v této oblasti řada průzkumů, již mimo jiné potvrdily, že chlapečci mají starost o to, jak vypadá jejich postava a zda odpovídá pomyslným kritériím, již zhruba od osmi let věku. I sebevědomí dospělých mužů je pak obvykle dáno právě tím, jak vnímají svou vlastní postavu. Západní kultury totiž mužům i ženám předepisuje nepřilíš širokou škálu přijatelných norem tělesných tvarů a ti, kdo této škále nevyhoví, jsou často minimálně obětí předsudků. (Grogan, 2000, s. 11-13)

Velký vliv zde má atraktivita prezentovaných vzorů, ať už jsou to hrdinové akčních filmů, profesionální kulturisté na plakátech v posilovnách, nebo sexuální idoly na stránkách časopisů a v televizních reklamách. Všechny tyto ryze komerční vlivy módního a kosmetického průmyslu se dotýkají zejména dospívajících jedinců a mladých lidí. (Slepička a kol., 2000, s. 23)

Zatímco v dřívějších dobách se soustředila pozornost hlavně na ženy, v osmdesátých a devadesátých letech minulého století došlo ke kulturnímu posunu, jenž zapříčinil, že se i muži dostávají pod silící tlak na to, aby byli štíhlejší a svalnatější. Spokojenost či nespokojenost s vlastním tělem může souviset s celou řadou aspektů, jako je etnicita, společenské postavení, doba, sexuální orientace individua atd. Například černošské ženy mohou být kypřejší, neboť je to v jejich subkultuře považováno za smyslné a atraktivní. V našem kontextu zase bývá štíhlost spojována se středními a vyššími společenskými vrstvami. Vzhledem k sexuální orientaci jsou pak dle provedených průzkumů nejméně nespokojenou skupinou lesbické ženy atd. V bohatých západních společnostech je štíhlost často spojována s úspěchem, štěstím, mládím. Nadváha naopak s leností, nedostatkem vůle a sebekontroly. Zatímco pro ženy je ideálem postava štíhlá, pro muže přirozeně svalnatá. Svalnaté tělo již dávno přestalo být v podvědomí lidí spojováno s manuální prací, ale stalo se naopak symbolem silné vůle a životní energie a úspěchu. A protože pro mnohé není svalnaté tělo přirozeností, dosahují tohoto cíle prostřednictvím diet

a systematického cvičení. Lidé s nadváhou jsou pak vystaveni předsudkům, děti často i diskriminaci ze strany vrstevníků. Tlustým lidem se přisuzují negativní vlastnosti, snížený intelekt, jsou ve společnosti méně oblíbení již od útlého věku. Byť jsou „tlouštíci“ často považováni za veselejší a vstřícnější povahy, vidí je jejich okolí zároveň jako méně disciplinované, méně sebevědomé, méně šťastné a méně sexuálně přitažlivé jedince. Západní kultura činí člověka striktně odpovědným za to, čeho v životě dosáhne, tloušťku tedy spojuje s porušením ideálu sebezapření a považuje ji za „osobní provinění“, přičemž zcela ignoruje jakýkoli vliv genetických faktorů apod. Pohled společnosti na štíhlost se však mění v průběhu času i napříč různými kulturami. Zatímco dnes je štíhlost spojována se zdravím, ještě na počátku 20. století asociovala štíhlost americké veřejnosti nemoc, a to především ve vztahu k tuberkulóze. V chudších kulturách je navíc hubenost chápána především jako symptom této chudoby, podvýživy, choroby, naopak kyprost je vnímána jako známka zdraví, bohatství a prosperity. Průzkumy provedené v sedmdesátých letech 20. století ukázaly, že japonští vysokoškoláci preferovali silnější postavu, zatímco američtí vysokoškoláci štíhlou postavu, jelikož byli ovlivněni tím, co idealizovala společnost, v níž žili. (Grogan, 2000, s. 25)

Sporná je též hranice mezi nadváhou a obezitou. Významná zdravotní rizika totiž zpravidla vyplývají až z obezity, která se vypočítává a měří různými způsoby. Jedním z nejpoužívanějších kritérií je index tělesné hmotnosti (Body Mass Index), který je znám hlavně pod zkratkou BMI. Toho kritérium vychází ze vztahu hmotnosti a tělesné konstituce, především výšky). Již dlouhá léta je široké veřejnosti znám oblíbený slogan „Sportem ku zdraví!“. Ve společnosti, kde zdraví a zdravý vzhled hraje tak velkou roli jako dnes v té naší, je životní styl v duchu uvedeného sloganu chápán jako něco, co by mělo být vlastní nám všem. Málokdo si však uvědomuje, že v profesionální sféře již tento slogan nejen že neplatí, ale naopak se jeho význam zcela obrací. Většina lékařů dnes totiž souhlasí s názorem, že vrcholový sport představuje v anamnéze pacienta významné zdravotní riziko. (Hnízdil, 2000, s. 8)

1.1. Vnímání mužského těla v historii

Sochaři ve starověkém Řecku se snažili především co nejrealističtěji zachytit lidské tělo s důrazem na jeho anatomii. Populární byly mužské akty v životní velikosti. Mužské tělo bylo uctíváno a všeobecně bylo považováno za mnohem dokonalejší než tělo ženské. Ideál postavy s širokými rameny a úzkými boky se vyvinul zhruba v 7. století př. n. l. Důraz se kladl na vyrýsované svalstvo. I Římané ve starověku idealizovali štíhlost, která byla předpokladem pro úspěšného bojovníka. Estetickým ideálem bylo mužské tělo, zachyceno v uměleckých dílech nahé, též v době renesance. Takto dominovalo umění až do poloviny 19. století. Naopak v době od druhé poloviny 19. století do 80. let 20. století bylo všeobecně idealizováno jen velmi zřídka, a to především v umění určeném pro homosexuální příjemce. Výjimkou bylo pouze zobrazování mužských hollywoodských idolů v padesátých letech. Šlo o reklamní fotografie cílené na ženské publikum. Muskulární těla v atletických pózách jsou typická též pro nacistickou propagandu za druhé světové války. V osmdesátých a devadesátých letech se začíná mazat hranice mezi muži jako diváky a ženami jako objekty. Ideálem se stávají svalnatí herci typu Arnolda Schwarzeneggera apod. Mužské tělo jako objekt ztrácí dřívější homoerotické konotace a nahý muž se stává běžnou součástí reklamy i umění určeného heterosexuálnímu publiku. (Grogan, 2000, s. 23-24)

Dnes by většina mužů v našem kulturním prostředí chtěla mít atletickou, průměrně vysokou postavu s viditelnými svaly na hrudi, ramenou a pažích, s štíhlým pasem a boky. Svalnatá postava coby současný ideál mužské krásy ztělesňuje moc, sílu a agresi. Mladý muž s tímto typem postavy je vnímán jako bojovný. Mimořádně vypracované svaly, jaké mají například kulturisté, už ale celospolečensky oceňovány nejsou, někdo je považuje dokonce za odpudivé. (Nekola, 2000, s. 5)

Změnila se též společenská představa o mužnosti. „Nový muž“ dneška si je více vědom svého zevnějšku, už není povýšen nad ženami a nemusí vše zvládat sám a bez jejich pomoci. Především díky vlivu feminismu se legitimizoval zájem mužů o vlastní tělo a odklon od tradičního tvrdého macho typu mužství. V současné době také zesílilo hnutí odpůrců diet, které lidem připomíná rizika spojená s dietami a naopak informuje o pozitivních účincích zdravé výživy. Jedná se o jakousi přirozenou reakci na dřívější dlouhodobý vliv dietního průmyslu na širokou veřejnost. Na konci

devadesátých let začaly články o dietách nahrazovat články o snížení hmotnosti prostřednictvím cvičení. Všeobecně se jedná o pozitivní posun, neboť ze zdravotního hlediska lze přiměřenou míru pohybu považovat za prospěšnější než jakékoli diety. (Grogan, 2000, s. 28-29, 70)

1.2. Vnímání těla z pohledu mužů a z pohledu žen

Nejnovější průzkumy provedené v oblasti spokojenosti mužů s vlastní postavou ukázaly, že asi u 75 % mužů se liší skutečný vzhled postavy od jejich ideálu. Přitom zhruba polovina mužů si přeje být silnější a polovina naopak štíhlejší. Pouze 10 % mužů je však se svou postavou vyloženě nespokojených. Všeobecně jsou však muži se svými těly spokojenější než ženy. Chlapci v období puberty a dospívání také projevují oproti dívkám menší ochotu vyvíjet úsilí a přinášet oběti, aby dosáhli ideální postavy. Typické pro muže je pak to, že se snaží být průměrní, tzn. nevybočovat v rámci okruhu svých známých a přátel. Nechtějí být pokud možno ani hubenější, ani silnější. Co se týče diet, jsou u mužů daleko méně časté než u žen. Asi jen 25 % mužů zkusilo někdy v životě držet nějakou dietu. Je to dáno i faktem, že diety samy o sobě nevedou k získání svalnaté postavy. Roste však oproti minulosti počet mužů, kteří vyhledávají zákroky z oblasti estetické chirurgie. Ve srovnání s ženami bylo procento těchto mužů dříve výrazně nižší, v současnosti se to však začíná vyrovnávat. Hned po plastice nosu je mezi muži nejžádanějším zákrokem odstranění tuku z oblasti pasu a zvětšení prsou, jehož cílem je zvýraznění prsních svalů. I muži si tedy nechávají voperovat silikonové prsní implantáty či zmenšovat břicho liposukcí. (Grogan, 2000, s. 57, 62)

Asi 65 % mužů se věnuje sportovním aktivitám proto, aby si zlepšili postavu. Převažují činnosti jako cvičení s činkami a závažími, ovšem kulturistika, která by se mohla zdát jako aktivita vedoucí k dosažení ideální postavy, není společensky příliš oblíbená. Těla kulturistů jsou často označována za nepřirozená a ostatní muži považují zaměření kulturistů na podobu vlastního těla a péči o něj za extrémní. Lidé také mají většinově tendenci předpokládat, že všichni kulturisté užívají anabolické steroidy. (Pyšný, 2005, s. 20)

Nejen dívky, ale i chlapci procházejí fyzickými a duševními změnami spojenými s pubertou. Pubertální chlapci jsou pak se svou postavou méně spokojeni než prepubertální chlapci. Ideál třináctiletých chlapců už bývá stejný jako ideál dospělých mužů. Vzory vidí ponejvíce ve filmových hrdinech, hercích a postavách z reklamních kampaní. Dospělí muži pak mají sice stejně jako ženy strach ze stárnutí, jsou ovšem v poněkud výhodnější pozici. Muži ve věku přes čtyřicet, dokonce i přes padesát let, jsou totiž často na filmovém plátně zobrazováni jako přitažliví a sexuálně aktivní jedinci, kteří navazují sexuální vztahy s výrazně mladšími partnerkami. (Šimurka a Zavřel, 2008, s. 294)

Hlavní motivací mužů k dosažení ideální podoby vlastního těla většinou není jejich přitažlivost pro ženy. Obecný kulturní postoj totiž stále více oceňuje u mužů jiné hodnoty než fyzickou přitažlivost. Ženy vyhledávají hlavně takové muže, kteří je dokážou finančně zabezpečit. Ženy potřebují cítit oporu a zajímají je povahové vlastnosti muže. Naopak muže více zajímá vzhled ženy, proto se tyto musí snažit mnohem více, aby fyzickému ideálu krásy dostály. Média jednoznačně odrážejí současné společenské normy. Tlak na ženy je zde však stále ještě o něco silnější než tlak na muže. Každopádně přizpůsobit se neustále se měnícím módním trendům, které nám média předkládají, je náročné na čas i peníze a získat štíhlou a vypracovanou postavu je pro někoho cíl nedosažitelný. Trávit čas v posilovnách si mohou dovolit spíše lépe finančně zabezpečení jedinci, o zákrocích plastických chirurgů nemluvě. (Grogan, 2000, s. 121, 136)

1.3. Vnímání těla z pohledu homosexuálních mužů a z pohledu heterosexuálních mužů

Vnímání vlastního těla i podoby těl ostatních mužů může úzce souviset i se sexuální orientací jedince. Homosexuální muži se často podobně jako ženy cítí být vystaveni vysokému společenskému tlaku, neboť se stávají předmětem zkoumání mužského pohledu, což se pochopitelně odráží v jejich přístupu ke svému zevnějšku a v jejich chování.

Obecně se tedy předpokládá, že mužská homosexuální subkultura přikládá vzhledu a postavě větší význam. Již od sedmdesátých a osmdesátých let dvacátého století je v rámci gay komunity preferována spíše atletická postava, svalnatost a dobrá fyzická kondice, což výrazně zpochybňuje tradiční a ve společnosti široce rozšířenou představu o zženštilosti homosexuálů. Co se týče individuálního pohledu na vlastní tělo u homosexuálů, faktem také je, že většinově bývají se svou postavou více nespokojeni než heterosexuálové, že se více zabývají svou hmotností a potažmo i stravou. Tento zájem o sebe sama je ještě cíleně podporován reklamou a marketingovými strategiemi obchodníků a výrobců mnoha druhů produktů, a to z toho důvodu, že mladí a svobodní muži představují významnou kupní sílu a zajímavou tržní entitu pro spotřební zboží, ať už je to oblečení, kosmetika, módní doplňky nebo sportovní potřeby. (Grogan, 2000, s. 132-135)

Heterosexuálním mužům naproti tomu tolik nezáleží na hodnocení jejich těla ostatními muži, ani se necítí být natolik vystaveni jejich pohledu. Jsou většinově přesvědčeni, že ženám se líbí vypracovaná a svalnatá postava, ale leckdy nemají dostatečnou motivaci k tomu, aby se snažili ji získat. Případný tlak pak ponejvíce cítí ze strany vrstevníků svého pohlaví, s nimiž mají tendenci se porovnávat, neboť soutěživost je jejich přirozeným povahovým rysem. V případě kulturistů užívajících anabolické steroidy v rámci prováděných výzkumů žádný muž nevyověděl, že by s tím začal kvůli partnerce, ale spíše s cílem vyrovnat se médií prezentovaným modelům a dalším mužům v posilovně. (Slepička a kol., 2000, s. 23)

2. DOPING VE SPORTU

Sport má coby jeden z velmi výrazných sociálních jevů řadu pozitivních funkcí celospolečenského významu. Slouží jako zábava, odreagování, přináší intenzivní emoce a prožitky, dává lidem příležitost navazovat nové kontakty a začleňovat se do kolektivu. Přináší možnost seberealizace, pocit úspěchu z dosažení cíle, z vítězství, ale přináší i zklamání. Fenoménem dnešní doby je však také někdy až přehnaná komercializace sportu a s tím spojený enormní tlak právě na úspěch a mimo jiné i ekonomické zhodnocení úspěchu. Ze sportu se tak velmi snadno vytratí principy „fair play“. (Slepička a kol., 2000, s. 5)

Ne každá látka, která přispívá k tolik žádanému zvýšení sportovního výkonu, je však hned nutně považována za doping. A ne každá taková látka je tudíž zakázána. Mezi zakázané substance patří především látky, jež podporují psychomotoriku nebo centrální nervový systém. Zakázaná jsou též narkotická analgetika tlumící bolest skrze působení na centrální nervový systém. Patří k nim například morfin či heroin. Dále jsou to diuretika zvyšující vylučování moči z organismu a beta-blokátory, které ovlivňují činnost srdce a cév, krevní tlak a metabolismus. A nakonec i anabolické steroidy, které jsou odvozeny od mužských pohlavních hormonů a jejichž hlavní funkcí v organismu je stimulace proteinového anabolismu. (Chromý, 2008, s. 193)

V otázce určení toho, co lze a nelze považovat za doping, hraje roli více aspektů a ne vždy je snadné jednoznačně rozhodnout. Důležitým posuzovacím faktorem je otázka fair play. Jelikož použití preparátu, který z jakéhokoli důvodu není dostupný všem, někoho logicky znevýhodní. Ať už jde o látku novou, o jejíž existenci zatím všichni nevědí, nebo o látku příliš drahou, kterou si všichni nemohou dovolit koupit. Potom je znevýhodněn chudší sportovec oproti bohatému, neinformovaný oproti informovanému atd. (Hnízdil, 2000, s. 9)

Z hlediska cizorodosti zase lze definovat jako doping to, co je vpraveno do lidského organismu s cílem zvýšit jeho výkonnost, aniž by šlo o běžnou výživu. I to je však sporné. Kolik kávy potom smíme vypít, abychom nepřekročili povolenou mez v souvislosti s kofeinem? Jak velké dávky vitamínu B12 smíme požit? Nebo je dopingem speciální iontový nápoj sestavený podle individuálního testování toho kterého sportovce? Kde je vlastně hranice mezi běžnou výživou a speciálním, ekonomicky náročným stravováním? Je těžké rozhodnout. A to navíc vstupuje do hry

ještě aspekt neškodnosti. Jelikož bude-li označeno za doping to, co může poškodit zdraví jedince, nemělo by se zapomínat na fakt, že zdravotním rizikem je v konečném důsledku často už sportovní výkon sám. (Hnízdil, 2000, s. 9)

V otázce dopingu každopádně hraje důležitou roli zaměření pozornosti především na vrcholový sport. Kauzy spojené s mediálně známými sportovci jsou veřejnosti na očích a bylo jim věnováno hodně času a prostoru. Částečně mimo zájem pak naopak zůstává tato problematika ve sportu amatérském. A to i přesto, že provedené průzkumy prokázaly, že anabolické steroidy používá k jiným než léčebným účinkům mnohonásobně více neorganizovaných amatérů ve fitness centrech než závodních sportovců. (Hnízdil, 2000, s. 10)

Cest a způsobů, jakými se může zakázaná látka dostat do těla, je rovněž několik. Může se jednat o zcela vědomý doping se zřejmým cílem získat výhodu, ovšem může se jednat též o omyl, kdy sportovec použije zakázanou látku, aniž by to věděl, například srze lék určený ke zmírnění zdravotních obtíží, když lékař předepíše špatný preparát obsahující zakázané látky. V některých případech se zakázaná látka může dostat do těla sportovce i náhodou. V historii se objevily případy, kdy sportovec snědl maso zvířete (dobytka či drůbeže) vyživovaného pomocí anabolických přípravků. Známý jsou též případy, kdy byla sportovci podána druhou osobou zakázaná látka bez jeho vědomí, a to v dobrém i zlém úmyslu. V dobrém úmyslu tak učinil například trenér či lékař toho kterého závodníka, aby mu dopomohl k lepší výkonnosti, ve zlém úmyslu pak např. člen konkurenčního týmu s cílem poškodit protivníka dopingovým skandálem. V úvahu připadá i neznalost zakázaných látek, nedbalost a s tím spojená nedostatečná kontrola požívaných léků apod., dokonce může sehrát roli i vrozeně zvýšená hladina zakázané látky v těle. Hladina pohlavních hormonů může být u některých jedinců natolik vysoká, že se projeví jako pozitivní nález. Totéž se může stát rovněž vlivem některých onemocnění, jako je například rakovina varlat, která může přirozeně zvýšit hladinu testosteronu. (Hnízdil, 2000, s. 134)

2.1. Historie dopingu

Používání nejrůznějších přírodních substancí, některých zvířecích orgánů či farmakologických prostředků je pro lidstvo typické. Cílem takového jednání je zejména zvýšení výkonnosti. Již Hippokrates údajně předepisoval coby lék na srdeční potíže srdce zvířete. Válečníci některých primitivních kmenů dodnes věří, že konzumace srdce nepřítelů jim zajistí získání jeho odvahy. Pozornost se však již odedávna hojně soustředila na samčí pohlavní žlázy. Již v době 400 let př. n. l. se doporučovalo jíst pohlavní žlázy tygrů za účelem posílení a udržení mužnosti. To vše přitom vycházelo ze správného předpokladu, že varlata obsahují nějakou účinnou látku pro zvýšení síly a agresivnosti. (Pražák, 1991, s. 12)

Odvětvím, které snahy o podávání stále lepších výkonů provázely již od počátku, je zejména sport. Přirozená tendence vyhnout se selhání pak podporovala motivaci využít stimulačních prostředků. Již běžci, kteří měli v Incké říši na starost dopravování zpráv, žvýkali kokové listy, aby dosahovali lepších výkonů navzdory vysokohorskému prostředí, aby uběhli co nejdříve trať v co nejkratším čase a eliminovali pocit únavy. Hojně se též užívalo stimulačních i relaxačních účinků nejrůznějších dalších rostlin a hub. (Slepička a kol., 2000, s. 11)

Je třeba též zdůraznit fakt, že historie dopingu je nedílnou součástí historie užívání drog obecně a že spolu tyto dvě otázky velmi úzce souvisejí, a to i v současnosti. Již v antickém Řecku a Římě se užívaly různé přírodní omamné látky v rámci náboženských obřadů a slavností, stejně jako v rámci přípravy sportovců na závody. Už tady je patrný vztah mezi užíváním drog pro navození stavů změněného vědomí a pro zlepšení tělesného výkonu. (Slepička a kol., 2000, s. 12)

Co se týče samotného slova doping, existuje hned několik teorií souvisejících s jeho vznikem. Některé zdroje uvádějí, že pochází z vlámského doop, což bylo označení pro tuk k mazání podešví proti promoknutí. Prameny z doby 17. století zase hovoří o tom, že tehdejší kolonisté v Novém Amsterdamu pili s oblibou silný povzbuzující odvar z různých bylin a kořínků, který byl rovněž označován jako doop. Jiné zdroje pak popírají anglický původ slova a naopak poukazují na původ africký, konkrétně na nářečí jihovýchodní části Afriky, kde dop znamenalo druh pálenky užívané jako povzbuzující prostředek při náboženských obřadech. Až v roce 1889 se poprvé objevuje termín doping, a to v anglickém slovníku, kde je definován jako

směs opia a narkotik určená pro koně. V Americe se v téže době používal výraz dop či doping pro silný výluh z tabáku, který užívali koňští handlíři, aby lépe prodali unaveného a starého koně. Dopevali se také koně a psi v rámci závodů, a to nejčastěji kokainem, atropinem, strychninem, kofeinem, heroinem, morfinem apod. Do Evropy se pak doping dostal spolu s americkými trenéry a jezdci závodních koní na počátku 20. století. (Hnízdil, 2000, s. 12)

Za zakladatele učení o tvorbě a působení hormonů je považován neurolog a fyziolog Charles Edouard Brown-Séquard (1817 – 1894), který v roce 1889 sám na sobě vyzkoušel účinky tekutého výtažku z pohlavních žláz psa. (Příbyl, 1995, s. 56)

Předpoklad, že chemická látka produkovaná ve varlatech je zodpovědná za maskulinitu mužů, však definitivně potvrdili až Koch a McGee ve dvacátých letech minulého století. Jim se tedy připisuje objev mužského hormonu. (Pražák, 1991, s. 14)

Již na Olympijských hrách v Helsinkách v roce 1952 odborníci očekávali, že by pro zvýšení výkonu mohli sportovci zneužít anabolické steroidy. První syntetický anabolický androgenní steroid pak byl vyroben roku 1958 a jeho účinky na rozvoj svalové hmoty, ale i na růst agresivity, popsal v populárním sportovním tisku Dr. Ziegler. (Pyšný, 1996, s. 186)

Aférou, která zanechala dojem i v těch, kdo se o tuto problematiku dosud nijak zvlášť nezajímali, bylo použití nedovolených substancí jedním z nejlepších sprinterů minulého století, Benem Johnsonem na olympijských hrách v Soulu v roce 1988. Pozitivní dopingový nález do budoucna v podvědomí veřejnosti definitivně zpochybnil všechny pozoruhodné sportovní výkony. Nikomu už se dnes nechce věřit tomu, že nadlidských výkonů lze dosáhnout bez použití anabolik. (Příbyl, 1995, s. 56)

Již v šedesátých letech minulého století ale americký sportovní novinář Bill Gilbert upozorňoval čtenáře, že anabolicko-androgenické steroidy mohou zničit sport a že jsou hojně zneužívány. (Pražák, 1991, s. 4)

Užívání anabolik, což byly původně léky určené k léčbě přesně indikovaných nemocí, zasáhlo postupně v různé míře dlouhou řadu sportovních odvětví. Doping se stal běžnou součástí a předpokladem přípravy vrcholových sportovců, stejně jako se

rozšířil mezi nesportujícími lidmi včetně středoškolské mládeže. Příčinou byla hlavně touha vyniknout. (Pražák, 1991, s. 4)

Jakkoli byla proklamována „čistota“ socialistického sportu, zejména v době vlády komunistů u nás bylo zdraví sportovce zatlačeno do pozadí a vítězství, kterého bylo třeba dosáhnout za každou cenu, upozadilo jakoukoli morálku a etiku ve sportu. Zatímco amatérští sportovci byli odkázáni pouze na černý trh, vrcholovým sportovcům byla anabolika přidělována přímo státními orgány, a to i samotným ministerstvem zdravotnictví. (Pražák, 1991, s. 5)

Již od konce 70. let 20. století je však této problematice věnována čím dál větší pozornost z hlediska osvěty, antidopingové kontroly se neustále zlepšují, veřejnost, sportovci a především mladí lidé jsou dnes dobře informováni o negativních vlivech dopingů na lidské zdraví i variantách možných alternativ k užívání anabolik. Což ovšem neznamená, že doping spolehlivě mizí. Spolu s výše uváděnými fakty se někdy pouze mění jeho formy a prostředky. (Pražák, 1991, s. 5)

2.2. Právo a represe

Efektivnost působení jakéhokoli práva vždy záleží na síle střetu mezi oním právem a názory, které jsou s ním v rozporu. Represe coby nástroj vymáhání žádoucího chování je pak přirozenou součástí právního systému. Jedná se v podstatě o soubor opatření kontrolního charakteru včetně rejstříku sankcí uplatňovaných v případě porušení norem. (Slepička a kol., 2000, s. 64)

Zajímavou a dodnes ne zcela dořešenou otázkou je to, proč ve sportu není doping tolerován, když v jiných oblastech tolerován v podstatě je. Například hudebník klidně může požit látku, která je návyková, která ohrožuje zdraví, ale která též výrazně zvýší jeho cit pro rytmus, čímž se zvýší kvalita jeho hudby (přeneseně vlastně stoupne hudebníkova výkonnost). A žádný antidopingový výbor mezinárodního svazu hudebníků nezasáhne, aby vykázal hudebníka z koncertu nebo aby mu zakázal další působení, protože takový svaz v kultuře a jiných oblastech na rozdíl od sportu neexistuje. (Hnízdil, 2000, s. 8)

Základním a univerzálním dokumentem, z něhož vychází světový antidopingový program, je Světový antidopingový kodex. Ten přijaly světové sportovní organizace coby závazný dokument, jímž se řídí. Cílem antidopingového programu je ochrana základních práv sportovců na účast ve sportu bez dopingu, propagace zdraví, spravedlnosti a rovnoprávnosti pro všechny sportovce. Dále pak zajištění harmonizace, koordinace a efektivity mezinárodních a národních antidopingových programů pro kontrolu a prevenci dopingu. (Pyšný, 2006, s. 9)

Pravidlo o zákazu dopingu se pak vztahuje na vymezenou skupinu sportovců registrovaných v některé z forem sportovní organizace. Co se týče povahy postihu, jedná se o různý rozsah omezení, ať už sportovní, funkcionářské či trenérské činnosti. Může se jednat též o postih finanční. Stejně tak může dojít k vyloučení člena ze spolku. Pravidlo o zákazu dopingu přitom porušují i ti, kdo napomáhají dopování sportovců, nabádají je k takovým aktivitám nebo jim prodávají zakázané látky. (Slepička a kol., 2000, s. 65)

Zákon č. 140/1961 Sb. byl nahrazen novým trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb. a nařízením vlády č. 72/1997 sb. bylo stanoveno, co se považuje za anabolika a jiné prostředky s anabolickým účinkem ve smyslu trestního zákona. S novelou trestního zákona č. 290/1993 Sb. pak byla včleněna do trestního zákona skutková podstata trestného činu podávání anabolických steroidů mládeži, která postihuje podávání těchto látek osobám mladším osmnácti let k jiným než léčebným účelům. V praxi se však tato skutková podstata trestného činu osvědčila jen částečně. (Nekola, 2010, s. 2)

Důvodem, proč je věnována i z hlediska zákonů taková pozornost právě mládeži, je to, že tyto osoby často ještě nemohou posoudit následky jednání svého nebo jednání okolí a bývají pod silným psychickým vlivem rodičů či jiných dospělých. Je zde tedy evidentní zájem o ochranu zdravého tělesného a duševního rozvoje osob mladších osmnácti let. (Chromý, 2008, s. 193)

Ke konzumaci látek tohoto typu se pak často váže další nelegální činnost. Ať už je to obchodování, tj. dovoz a vývoz zakázaných látek, nebo násilí a kriminalita. Obchodování s anaboliky se ukázalo jako výnosná činnost, a to hlavně vzhledem k ilegálnímu dovozu ze zemí, kde jsou náklady na jejich výrobu velmi nízké. Cílem všech zákonných opatření ve většině zemí včetně ČR je omezení nabídky anabolik

s důrazem na nutnost propojení a standardizaci postupů proti výrobcům a prodejcům na mezinárodní úrovni. (Nekola, 2010, s. 2)

Úprava vyjádřená v paragrafu 288a potom rozšiřuje skutkovou podstatu trestného činu o výrobu, přechovávání a dovážení, to vše již bez ohledu na věkové omezení. Skutková podstata trestného činu se však netýká vlastního užití zakázané látky. Dopingové kontrole se musí podrobit pouze sportovci registrovaní v soutěžích pořádaných národními nebo mezinárodními sportovními federacemi. Anabolika naopak mohou být použita k léčebným účelům, k čemuž jako důkaz slouží předložení zdravotní dokumentace, z níž jasně vyplývá opodstatněnost daného faktu. (Nekola, 2010, s. 3)

Dne 7. 12. 2009 vydala vláda nařízení 454/2009 Sb., které stanoví, co se považuje za látky s anaboličným a jiným hormonálním účinkem a jaké je větší množství, neboť právě v otázce většího množství často vznikaly nejasnosti. Také se zde stanoví, co se považuje za metodu spočívající ve zvyšování přenosu kyslíku v lidském organismu a za jiné metody s dopingovým účinkem. (Nekola, 2010, s. 3)

Program boje proti dopingů je skutečně celosvětovou záležitostí, ve svých základních principech je celosvětově shodný a platný, proto je od něho odvozená i forma uplatňovaná v České republice. Základním dokumentem pojednávajícím obecně o boji proti dopingů je Česká charta proti dopingů, za jejíž prosazování je dále odpovědný Antidopingový výbor ČR (AV ČR), což je občanské sdružení provozující svou činnost na základě smlouvy s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Antidopingový výbor je též autorem Směrnice pro kontrolu a postih dopingů ve sportu. Jeho výkonnou složkou je Exekutiva pro kontrolu dopingů. (Hnízdil, 2000, s. 123)

2.3. Prevence

Antidopingová prevence je dlouhodobý proces, jehož výsledky se projeví až v delším časovém horizontu. A to navíc v závislosti na celospolečenském klimatu, v němž se proces prevence odehrává. Každopádně je vhodné v rámci prevence neustále obměňovat užívané prostředky, neboť stereotyp zejména děti a mladé lidi, jichž se to především týká, obvykle odrazuje. Jako vhodné se ukázaly například audiovizuální prostředky, které jsou přitažlivé pro široké věkové rozpětí populace.

Nositeli a šířiteli preventivních opatření a osvěty by měli být zejména učitelé, především pak učitelé tělesné výchovy, dále též trenéři a rodiče závodně sportující mládeže.

Součástí uceleného systému antidopingové prevence by mělo být i vytváření konzultačních center pro větší spádové oblasti, ve kterých jsou zřizovány sportovní školy, sportovní třídy apod. Mezi preventivní postupy však patří také přiměřené požadavky kladené na jedince. (Slepička a kol., 2000, s. 62)

I přes existenci mezinárodních úmluv a legislativních a jiných opatření je systematická prevence stále spíše výjimkou, neboť obtížnost realizace jakékoli prevence je značná a účinnost dosavadních pokusů rovněž nebyla dostatečná. Zejména pak ve vrcholovém sportu. Nejúčinnější prevencí je každopádně vytvoření takového sociálního prostředí, kde vítězství není na prvním místě v žebříčku priorit a nemá ani ekonomickou hodnotu. (Slepička a kol., 2000, s. 58)

Prevenci můžeme rozdělit do tří fází. Primární prevence se zaměřuje na tvorbu správného životního stylu coby předpokladu předcházení nevhodným životním návykům. Jakmile se jedinec vnitřně ztotožní se „správným chováním“, je logicky odolnější vůči vnějším vlivům. Sekundární prevence nastupuje v okamžiku, kdy se již problém s užíváním podpůrných prostředků objeví. Nejde tedy o vytváření hodnotové orientace, ale o její změnu. Jedná se ovšem o velice náročný, dlouhodobý a poměrně málo efektivní proces. Terciální prevence se pak týká chvíle, kdy již výše problémy s dopingem získají závažný ráz, ať už z hlediska zdravotního nebo sociálního. (Nekola, 2000, s. 103)

Také lze rozlišovat prevenci specifickou a nespecifickou, přičemž specifická prevence působí na kognitivní (rozumovou) stránku jedince a nespecifická minimalizuje možnost nabídky dopingových látek. (Slepička a kol., 2000, s. 59)

3. ANABOLICKÉ STEROIDY

Profesionální kulturisté již dlouhou dobu vědí, jak využít anabolické steroidy ke zvětšení objemu svalů. Prvním zdokumentovaným případem však byli v padesátých letech minulého století členové sovětského družstva vzpěračů. Steroidy ovšem užívá také hodně mladých mužů, kteří chtějí pouze získat mužnější vzhled postavy. Steroidy jim umožňují vytvářet svalovou hmotu rychleji, než by si ji vytvořili výhradně v posilovně. Důvody, které k tomu takové lidi vedou, jsou tedy čistě estetické. (Grogan, 2000, s. 66)

Odvětvím nejčastěji spojovaným s užíváním anabolických steroidů je právě ona sportovní kulturistika, neboť se v této disciplíně předpokládá, že sportovec dosáhne odpovídajícího svalového rozvoje. Mnozí kulturisté tedy s cílem tento proces urychlit či ho dosáhnout s vynaložením menšího úsilí sáhnou po nedovolených prostředcích, hlavně po anabolických steroidech. Mezi anabolické hormony přitom patří též růstový hormon – somatotropin a inzulín. (Pražák, 1991, s. 7)

Obavy společnosti však vyvolává hlavně užívání anabolických steroidů adolescence, i když zmapovat rozsah lékařsky neindikovaného užívání těchto látek dospívajícími chlapci je velmi obtížné. Mladá generace dnes navíc vyrůstá v prostředí, kde je používání podpůrných látek různého typu běžné, ať už jde o doplňky stravy a prostředky na zlepšení tělesné či duševní kondice, zvýšení pracovní výkonnosti, rychlé překonání únavy či odbourání stresu. (Nekola, 2004, s. 2)

Anabolicko-androgenické steroidy jsou biologicky významné aktivační látky odvozené od přirozených mužských pohlavních hormonů (androgenu) a jejich hlavní funkcí je stimulovat tvorbu proteinů nebo bílkovin v organismu, posilovat zesláblý organismus a urychlovat tvorbu živé hmoty, zvláště pak svalstva. V praxi se však jako anabolické steroidy označují především synteticky vyráběné odvozeniny mužských pohlavních hormonů. (Příbyl, 1995, s. 56)

Termín anabolický souvisí s metabolismem, což je souhrn všech fyzických a biochemických procesů probíhajících v buňkách živých organismů. Tyto procesy se dělí na anabolické a katabolické, přičemž katabolické reakce mají rozkladný, destruktivní charakter a anabolické reakce jsou naopak fáze stavební. Pojem steroid

pochází z řečtiny a vztahuje se k chemické struktuře molekuly látky. Znamená vlastně „pevný olej“ (stereos – pevný, oleum – olej). (Pražák, 1991, s. 18-20)

Svalová hmota, tzv. genetický svalový protein, se vytváří během dospívání a svého maxima u mužů dosáhne kolem dvacátého roku věku. Další svalovou hmotu pak lze získat tréninkem či právě s využitím anabolických steroidů. Jde o tzv. extragenetickou svalovou hmotu neboli sval. Pomine-li však stimulace vedoucí k růstu této tkáně, nastane automaticky regrese. To je i případ vysazení anabolických steroidů nebo abstinence od cvičení. (Pražák, 1991, s. 36)

Mezi exogenní androgenní anabolické steroidy patří 1-androstendiol, 1-androstendion, bolandiol, bolasteron, boldion, calusteron, clostebol, danazol, dehydrochlormethyltestosteron, desoxymethyltestosteron, drostanolon, ethylestrenol, fluoxymesteron, formeolon, furazabol, gestrinol, 4-hydroxytestosteron, mestanolon, mesterolon, metenolon, methandienon, methandriol, methasteron, methyldienolon, methyl-1-testosteron, miboleron, nandrolon, normoleton, oxabolon, oxandrolon, prostanazol, stanozolol, stenbolon, trenbolon a další látky s podobnou chemickou strukturou nebo podobnými biologickými účinky. (Pyšný, 2006, s. 86)

Endogenní androgenní anabolické steroidy jsou potom androstendiol, androstendion, dehydroepiandrosteron (DHED), dihydrotestosteron, testosteron a některé další metabolity a isomery. Ostatní anabolické látky pak jsou například clenbuterol, tibolon, hranol, zilpaterol atd. (Pyšný, 2006, s. 87)

3.1. Růstový hormon

Postupné zdokonalování metod na detekci anabolických steroidů vedlo k tomu, že sportovci začali hledat jiné možnosti, jak by mohli zlepšit svůj výkon. Tak nějak byl objeven růstový hormon coby nástupce či společník anabolických steroidů. Hlavní funkcí růstového hormonu je stimulace růstu, tedy i svalového růstu. (Pražák, 1991, s. 63)

Závěry provedených studií o vlivu růstového hormonu na růst svalové hmoty přitom nejsou jednoznačné. Některé z provedených studií dokonce žádný rozvoj síly a svalové hmoty u hodnocených sportovců neprokázaly. Růstový hormon má v těle

každopádně důležitou funkci, a to v rámci udržení a podpory rychlosti růstu od narození člověka po dosažení dospělosti. Přímo totiž působí na růst plotének kostí, a podporuje tak syntézu bílkovin v kosterním svalstvu. (Slepička a kol., 2000, s. 32)

Profesionální sportovci a všeobecně lidé, kteří chtějí cíleně formovat svou postavu, věnují logicky zvýšenou pozornost tomu, co jedí, co jejich strava obsahuje, jak ji správně připravit apod. Existují též návody, jak legální cestou zvýšit právě tvorbu růstového hormonu skrze jídelníček, a to použitím kombinací speciálních úprav složení stravy, použitím vysoce specializovaných dietních doplňků a úpravou dietního režimu. Bylo totiž vysledováno, že pokud je těsně po cvičení použita větší dávka jednoduchých cukrů, zablokuje se uvolnění růstového hormonu, proto by sportovci neměli po cvičení jednoduché cukry konzumovat. Naopak by se asi 60 - 90 minut po cvičení nemělo nic jíst. Před spaním by se pak měly jíst bílkoviny, aby přes noc „rostly svaly“. Vzhledem k tomu, že hypoglykémie zvýší produkci růstového hormonu, lze pravidelně využívat hladovku nebo alespoň tzv. očišťovací dny. Základem regenerace a vyplavování růstového hormonu je též spánek, proto se doporučuje spánek i těsně po tréninku. (Fořt, 1998, s. 149)

3.2. Motivace k užívání anabolických steroidů

Když se mladý člověk rozhoduje, jaký sport si zvolit, ne vždy si plně uvědomuje, co od sportu může očekávat a jak sport může ovlivnit jeho život. Nejčastějším motivem bývá snaha o pohybové vyžití, ale i touha vyniknout, podobat se úspěšnému vzoru, získat peníze či slávu nebo být v kolektivu lidí stejného zájmu. Sport se však postupem času může stát značnou fyzickou námahou, psychickým stresem, ztrátou volného času, odříkáním a ztrátou iluzí a trvalým zklamáním z nedosažených a nedostupných výkonnostních cílů. Sport tak může v očích mladého člověka ztratit kredit pozitivně vnímané činnosti. Pak už je jen krůček k hledání extrémních řešení a způsobů jak takovou situaci zlepšit. (Nekola, 2000, s. 5)

V případě mladých mužů zhruba mezi patnácti a devatenácti lety věku, kteří užívají anabolické steroidy, lze jejich motivaci rozdělit do dvou základních poloh. Prvním typem motivace je získat objem. Tito mladíci chtějí být hlavně za každou cenu „velcí“, většinou se chtějí vyrovnat profesionálním kulturistům.

Často navštěvují posilovnu a nechávají se ovlivnit jejím prostředím, stejně jako produkty tzv. body building průmyslu, časopisy i filmy, kde je hlavním hrdinou dominantní, úspěšný, sexuálně atraktivní svalnatec. Steroidy většinou užívají dlouhodobě a pravidelně, před svým okolím se tím nijak netají. Zdravotní rizika znají, ale od užívání steroidů je nijak neodrazují. (Pyšný, 2005, s. 20)

Druhá skupina mladých mužů je motivována cílem dostat módnímu trendu. Nechtějí splynout s davem, chtějí se odlišovat. Netouží vypadat jako kulturisti, ale mít pěknou atletickou postavu, kterou udělají dojem na dívky či přátele. Necháávají se rovněž ovlivnit prostředím posilovny, kinem, televizí, videoklipy atd. Většinou však na rozdíl od první zmiňované skupiny anabolika užívají nepravidelně a v kratším časovém úseku. O zdravotních rizicích nemají tak dobrý přehled a v momentě, kdy získají dostatek informací, často se rozhodnou se steroidy skoncovat. (Pyšný, 2005, s. 20)

Motivaci k užívání anabolik lze rovněž rozlišit na vnitřní a vnější. K vnitřním motivům patří získání obdivu, respektu a sexuální atraktivity, nespokojenost se sebou sama, zvědavost, vzrušení apod. Do kategorie vnější motivace pak patří prostředí posilovny, přátelé, média, vzor ve filmových hercích a postavách či profesionálních kulturistech. (Šimurka a Zavřel, 2008, s. 294)

Jedním z podstatných faktorů v otázce motivace je též fenomén komercializace sportu. Významné sportovní soutěže znamenají výrazný příliv finančních prostředků do sportu a kariéra vrcholového sportovce se postupně stala ekonomicky velice atraktivní. Úspěšní sportovci se v očích většinové veřejnosti stávají rovněž vzorem úspěšné životní dráhy. Dobrý výkon je vlastně zbožím, s nímž se dá úspěšně obchodovat. Proto snaha být co nejlepší vede některé jedince k tomu, aby využili jakýchkoli prostředků. (Slepička a kol., 2000, s. 18)

U dospívajících chlapců a mladých mužů může sehrát svou roli v oblasti motivace i parta vrstevníků, jelikož je prokázáno, že snáze se začíná s užíváním podpůrných prostředků ve skupině. Rychleji se odbourají zábrany, navíc nikdo nechce být vystaven posměchu a tlaku ostatních, obviňován ze strachu a ztratit v očích ostatních respekt. To vše by mohlo nastat v případě odmítnutí dané látky. (Slepička a kol., 2000, s. 23)

3.3. Zdravotní rizika užívání anabolických steroidů

Příčinná souvislost mezi užíváním anabolických steroidů a možnými zdravotními důsledky byla od samého počátku předmětem vleklých sporů mezi odborníky i laickou veřejností. Dojde-li však k dlouhodobému zneužívání těchto látek ve velkých dávkách, pravděpodobnost zdravotních následků je velmi vysoká. Možné poškození se týká jater, ledvin, varlat, neuroendokrinního a kardiovaskulárního systému atd. (Pražák, 1991, s. 48)

Užívání anabolických steroidů může oslabit jaterní funkce, tvorbu sráženiny krve s důsledkem krvácení z různých tělních otvorů, naopak může podpořit tvorbu krevních podlitin. Anabolické steroidy ve velkých dávkách mohou také podpořit vznik jaterních tumorů, přispět k rozvoji aterosklerózy, hypertenze, infarktu myokardu a mozkových příhod. Anabolické steroidy dále nepříznivě působí na celkový sexuální život mužů i žen, neboť výrazně ovlivňují libido. (Pražák, 1991, s. 50)

Nejběžnějším důsledkem užívání steroidů je virilizace neboli rozvoj druhotných mužských pohlavních znaků. Nejvýznamnější projevy virilizace jsou patrné u dospívající mládeže. U chlapců se to projevuje zvětšením penisu a zvýšenou četností erekce, dochází u nich k předčasnému rozvoji sekundárních sexuálních charakteristik. Zvýší se míra jejich ochlupení, zhrubne jim hlas, zvýší se tvorba akné atd. Může dojít i k předčasnému ukončení růstu. U dospělých mužů jsou projevy podobné, intenzivnější je u nich ještě padání vlasů. Podávání anabolik může rovněž stimulovat růst již existujícího nádoru prostaty, nebo podpořit vznik jiných nádorových onemocnění, např. rakoviny močového měchýře, u žen dělohy, ale i ledvin, varlat či jater atd. Anabolické steroidy mohou také zavinit zvětšení mléčné žlázy známé jako gynekomastie. Dlouhodobé užívání anabolických steroidů může vést až k atrofii varlat a trvalé neplodnosti, jelikož dochází k inhibici gonadotropních hormonů s následnou poruchou tvorby pohlavních buněk. Typickým důsledkem abúzu anabolik jsou také častější úrazy a zranění, což souvisí s poškozením pojivové tkáně, jejíž plasticita je steroidy částečně redukována. (Pyšný a kol., 1999, s. 25, 509)

Užívání anabolických steroidů ovlivňuje v neposlední řadě i psychiku člověka a může způsobovat změny v chování. Typická je například zvýšená agresivita. (Pražák, 1991, s. 55)

Kromě nárůstu agresivity se může po dlouhodobém užívání anabolik objevit i nespavost, celkový neklid až návaly panického strachu. Období velkolepých nápadů mohou střídat paranoidní přeludy. Z historie jsou známy též případy kriminálních deliktů, někdy dokonce vražd, spáchaných lidmi nadužívajícími zmiňované látky. Po vysazení anabolik se zase často dostávají deprese spojené s pocitem ztráty vážnosti a atraktivity. Tyto stavy jsou podobné abstinenčním příznakům lidí s jakýmkoli druhem závislosti. (Pyšný a kol., 1999, s. 509)

Zvýšené riziko zdravotních komplikací představují také látky pořízené na černém trhu. Může se jednat o neznámé steroidy využívané často ve veterinární medicíně. Někteří odborníci se rovněž domnívají, že nadužívání anabolik může mít u některých jedinců souvislost s tendencí zneužívat i další typy přípravků a drog, ať už jde o alkohol, nikotin či kokain. Při injekční aplikaci steroidů může navíc do určité míry hrozit riziko přenosu některých infekcí z jedince na jedince, podobně jako je tomu u uživatelů drog a infekce HIV. Nadužívání některých látek zase může způsobovat křečové stavy či vznik alergických projevů od místních kožních reakcí až po závažný rozvoj anafylaktického šoku. (Pyšný a kol., 1999, s. 509)

Nelze však jednoznačně říci, že anabolika sama o sobě jsou dobrá, nebo špatná. Spíše lze říci, že jsou taková, jakými je člověk udělal. Záleží především na tom, jak jsou použita. I přes svou špatnou pověst totiž dobře slouží k uchování, posílení a navrácení lidského zdraví. Testosteron lze například využít v rámci léčby mladých lidí se zpožděným tělesným vývojem. Anabolika také podporují tvorbu červených krvinek, takže jich lze využít k léčbě různých forem chudokrevnosti. Významnou pomocí mohou být též při řešení podvýživy. Stejně tak vážných popálenin a zranění, neboť urychlují hojivý proces. Anabolika mohou mírnit bolest, zvyšovat chuť k jídlu atd. (Příbyl, 1995, s. 56)

4. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU A CÍLE VÝZKUMU

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci, což úzce souvisí s tím, jak je podoba lidského těla vnímána v rámci aktuálního společenského klimatu a tlaku médií na zdravý, mladistvý a sportovní vzhled.

V rámci teoretické části práce je jedním ze základních cílů obsahová analýza odborných zdrojů pojednávajících o řešeném tématu s důrazem na psychologické hledisko možných příčin a jednotlivých aspektů zneužívání anabolických steroidů.

Cílem praktické části je potom realizace výzkumného šetření zaměřeného právě na problematiku užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci s akcentem zejména na snahu mladých mužů o dosažení soudobého ideálu fyzické krásy a jejich motivaci k případným radikálním řešením, jako je výše zmiňované užívání zdravotně rizikových látek. V závěru by mělo dojít na nezbytné statistické zpracování a vyhodnocení dat získaných prostřednictvím použitých metod a technik.

4.1. Cílová skupina výzkumu

Cílovou skupinu výzkumu tvoří muži ve věkovém rozmezí 18 až 40 let, kteří pravidelně navštěvují posilovny za účelem aktivního formování své postavy. Mladší dvaceti let přitom, dle údajů získaných z použitého dotazníku, byli dva z padesáti respondentů, ve věkové skupině 20 – 30 let se nacházelo šestadvacet do výzkumu zapojených mužů a osob starších třiceti let pak bylo dvaadvacet.

Do výzkumu byli zapojeni muži z Prahy a Středočeského kraje. Zhruba dvě třetiny oslovených tvořili svobodní muži, zbývající respondenti uvedli, že jsou ženatí, ve většině případů otcové malých dětí. Všichni oslovení klienti vybraných fitness center mají stálé zaměstnání, a mohou si tudíž dovolit investovat určitou část výdělků do aktivit spojených s formováním svého těla.

Daná skupina respondentů byla zvolena jednak na základě kritéria sportování na neprofesionální úrovni, dále pak v souvislosti s předpokladem, že právě

v posilovnách a fitness centrech se budou pohybovat lidé, kteří se zde snaží o zlepšení svého fyzického vzhledu a dosažení soudobého ideálu tělesné krásy. Byť se užívání anabolických steroidů může vyskytovat i mezi neprofesionálními sportovci v mnoha jiných disciplínách, lze se domnívat, že takoví lidé se věnují danému sportovnímu odvětví především na základě svého zájmu o něj a své záliby v něm, nikoli primárně kvůli cílenému a systematickému formování postavy.

Respondenti měli možnost v rámci dotazníkového šetření uvést rovněž svou sexuální orientaci. Na základě teoretických poznatků, získaných v průběhu analýzy příslušné literatury a zdrojů souvisejících s řešeným tématem, vyvstala totiž mimo jiné otázka, zda a do jaké míry ovlivňuje sexuální orientace snahu jednotlivce dostat soudobému ideálu fyzické krásy. Homosexuální orientaci pak v rámci dotazníku uvedli coby sobě vlastní pouze dva respondenti.

4.2. Výzkumné otázky a hypotézy

Ve shodě s cílem bakalářské práce, tj. s provedením výzkumu zaměřeného na problematiku užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci, byly stanoveny následující výzkumné otázky:

- 1) Je užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci, konkrétně pak návštěvníky posiloven a fitness center v dnešní době většinovou záležitostí, nebo se jedná o jev spíše menšinový?
- 2) Jaká je hlavní motivace klientů posiloven a fitness center k případnému užívání, nebo naopak odmítání anabolických steroidů?
- 3) Jsou mladí muži aktivně usilující o fyzický vzhled odpovídající aktuálním přísným společenským kritériím dostatečně informováni o rizicích spojených s užíváním anabolických steroidů?

Z výše uvedených výzkumných otázek potom vycházejí následující hypotézy:

H1 – Užívání anabolických steroidů není v prostředí posiloven a fitness center většinově rozšířeným jevem, ale jedná se spíše o výjimky nedosahující ani jedné třetiny případů.

H2 – Primárním cílem mužů formujících cíleně svou postavu v posilovnách je dosažení co možná nejvíce atraktivního vzhledu.

H 3 – Nejčastějším důvodem odmítání anabolických steroidů mezi klienty posiloven a fitness center je dobrá informovanost o dané problematice, tj. o zdravotních rizicích atd.

5. METODIKA A POUŽITÉ POSTUPY

V rámci práce s dostupnými zdroji došlo na využití metody analýzy, syntézy, indukce a dedukce, tj. vyvozování všeobecného z konkrétního i naopak a proces skládání i rozkládání příslušných dat. Tato bakalářská práce tedy byla vytvořena za pomoci postupů, jakými jsou shromáždění a prostudování literatury vztahující se k řešenému tématu a následné zpracování a utřídění získaných informací a poznatků. Podle Komeščíka a Fejtka (1997) se jedná o postupy standardně užívané.

Je-li prováděn průzkum se zapojením lidských účastníků, jeho základním předpokladem je etický přístup k zúčastněným osobám. Shromažďování poznatků by rozhodně nemělo probíhat na úkor duševní pohody a lidské důstojnosti zkoumaných osob, bezpodmínečně též musí být dodržována jejich práva. Často jsou předmětem výzkumu citlivá data o jednotlivých osobách, proto se v rámci prováděného výzkumu respektuje anonymita respondentů. Zúčastněné osoby by měly do průzkumu vstupovat dobrovolně a bez nátlaku. Všechny tyto podmínky byly v průběhu realizace šetření dodrženy. (Plháková, 2008)

K naplnění stanovených cílů využívá tato bakalářská práce několika metod včetně metody historické, introspektivní či metody přímého zúčastněného pozorování. Přičemž za metodu považujeme postup obecnější než technika. Z relevantních technik zde byla využita technika dotazníku a rozhovoru. Technikou se přitom rozumí konkrétní způsob provedení sběru dat, tj. nástroj využitý k získání potřebných informací.

Historické metody se zpravidla užívá v procesu sbírání a třídění dat z dostupných literárních zdrojů a doplňkových pramenů, jakým může být i internet. Tak tomu bylo též v rámci zpracování teoretické části této práce.

Největší množství hodnotitelných údajů v poměrně krátkém časovém úseku a s téměř nulovými náklady lze získat díky dotazníkovému šetření. Největší roli tu však hraje ochota a schopnost respondenta poskytnout zpracovatelné údaje. Nežádoucí je každopádně nízká sebekritičnost respondenta či tendence odpovídat na základě předpokladu sociální žádoucnosti daných odpovědí. Jednou z největších výhod dotazníkového šetření je mimo jiné aktuálnost shromážděných dat. Naopak mezi nevýhody dotazníkového průzkumu patří fakt, že je dosti složité ověřit

pravdivost jednotlivých výpovědí. Aby byly výsledky průzkumu co nejspolehlivější, je dobré výzkum po nějakém čase zopakovat. (Slepička, 2009)

Dotazník použitý v rámci provedeného šetření obsahoval, kromě jedné uzavřené, otázky polouzavřené s nabídkou možných odpovědí.

Metoda introspektivní a metoda přímého zúčastněného pozorování pak staví na subjektivní zkušenosti člověka, jenž šetření provádí. Slepička (2009) uvádí, že zúčastněné pozorování je jednou z vůbec nejrozšířenějších psychodiagnostických metod. Jde o systematické a z časového hlediska dlouhodobé sledování aktivit, které probíhají ve vybraném terénu. To vše s cílem deskriptivně zachytit aktuální stav sledovaného problému. Výhodou této metody je snazší pochopení celého kontextu a možnost učinit si vlastní názor na sledované jevy.

Použitá technika rozhovoru je poměrně často využívanou výzkumnou metodou vycházející z nezbytného navázání kontaktu s dotazovaným a následného získání relevantních informací. V průběhu rozhovoru s oslovenou osobou je zároveň možné sledovat její chování. Důležité přitom je, aby dotazovaný správně rozuměl všem pokládaným otázkám. (Disman, 1969)

5.1. Vlastní průběh šetření

Padesáti mužům z výše popsané cílové skupiny byl rozdán předem zpracovaný dotazník zaměřující se na zkoumanou problematiku s cílem získat odpovědi na stanovené výzkumné otázky. Jednotliví respondenti byli osloveni buď přímo v posilovně či fitness centru, nebo na základě ověřené informace o tom, že takové zařízení pravidelně navštěvují. Součástí žádosti o vyplnění dotazníků bylo rovněž zdůraznění faktu, že získané údaje nebudou žádným způsobem zneužity, bude zachována naprostá anonymita respondenta a jednoznačným přínosem v rámci procesu poskytnutí informací bude pravdivost a upřímnost podaných výpovědí.

Dotazník rozdaný v rámci realizovaného šetření (viz příloha) zahrnoval následující otázky:

- Máte osobní zkušenost s užíváním anabolických steroidů?
- Pokud užíváte / jste užíval anabolické steroidy, kde a jakým způsobem si je opatřujete / opatřoval?
- Pokud užíváte nebo jste v minulosti užíval anabolické steroidy, co k tomu je / bylo pro Vás hlavní motivací?
- Pokud jste v minulosti užíval anabolické steroidy a už je neužíváte, nebo pokud jste je neužíval nikdy, co je / bylo hlavní motivací přestat, případně s tím ani nezačít?
- Znáte zdravotní rizika, která s sebou užívání anabolických steroidů nese?
- Pokud užíváte nebo jste v minulosti užíval anabolické steroidy, projevil se u Vás některý z možných negativních zdravotních dopadů? Jaký?

Až na jeden případ měly přitom výše uvedené dotazy charakter polouzavřených otázek, kdy respondenti vybírali jednu z nabízených variant odpovědí. Účelem získání těchto odpovědí bylo především vytvoření jakéhosi východiska pro další zjišťovací proces, jenž měl vést skrze osobní rozhovor s jednotlivými respondenty k shromáždění ještě širšího spektra relevantních informací souvisejících s daným tématem. Použitý dotazník proto sestával pouze z výše uvedených šesti otázek tvořících základ celého šetření.

Osobní rozhovor bylo následně ochotno s větší či menší sdílností a otevřeností absolvovat dvaatřicet mužů z padesáti, kteří dříve vyplnili příslušný dotazník. Zbývajících osmnáct osob se již nechtělo na další fázi šetření, coby její nedílná součást, podílet. Těchto osmnáct mužů uvádělo jako důvod k odmítnutí rozhovoru, spíše než ostych nebo neochotu přiznat se tváří v tvář jinému člověku k vlastním názorům, postojům či zkušenostem s užíváním anabolik, nedostatek časových možností. Celkově se v průběhu shromažďování relevantních informací ukázalo, že většinově není snadné přimět osoby z dané sociální skupiny k širší či dlouhodobější spolupráci, než jaká v rámci popsaneho průzkumu proběhla.

Důvodem volby kombinace obou výše zmiňovaných metod, tj. dotazníku obsahujícího pouze šest základních otázek + rozhovoru, byla především snaha o udržení základní myšlenky výzkumu. Ta spočívala ve zjištění, zda mladí muži navštěvující místa určená k systematickému formování postavy, jako jsou posilovny a fitness centra, většinově přistupují k radikálním řešením, jako je užívání anabolických steroidů, nebo zda tyto osoby naopak preferují pouze vlastní úsilí, pravidelné cvičení a zdravou životosprávu. Stručný dotazník byl tedy záměrně sestaven tak, aby zvolené téma zůstalo hlavním středem zájmu a zbytečně se nerozšířilo do méně přehledné a tematicky roztržité podoby. Daná problematika je totiž zcela logicky spojena s celou řadou dalších aspektů, které by však bylo možné a případně vhodné zkoumat jednotlivě.

Spolu s odpovědí na otázku, jak časté je užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci v rámci vybrané cílové skupiny, se výzkum soustředil ještě na hledisko motivační, tj. na důvody oslovených respondentů k tomu, aby se uchýlili právě k variantě podpory procesu formování postavy skrze užívání anabolik, nebo naopak k tomu, aby tuto cestu zcela zavrhl. Proto obsahoval použitý dotazník otázky zaměřené zejména na výše jmenované skutečnosti. Následný rozhovor s jednotlivými respondenty pak pomohl s upřesněním případných nejasností, s doplněním některých dílčích informací spjatých s výše uváděnými oblastmi zájmu a tak dále.

Z údajů shromážděných na základě padesáti vyplněných dotazníků a dvaatřiceti realizovaných rozhovorů s muži ze zvolené cílové skupiny se každopádně podařilo získat výsledek vypovídající o aktuální situaci v rámci řešené problematiky.

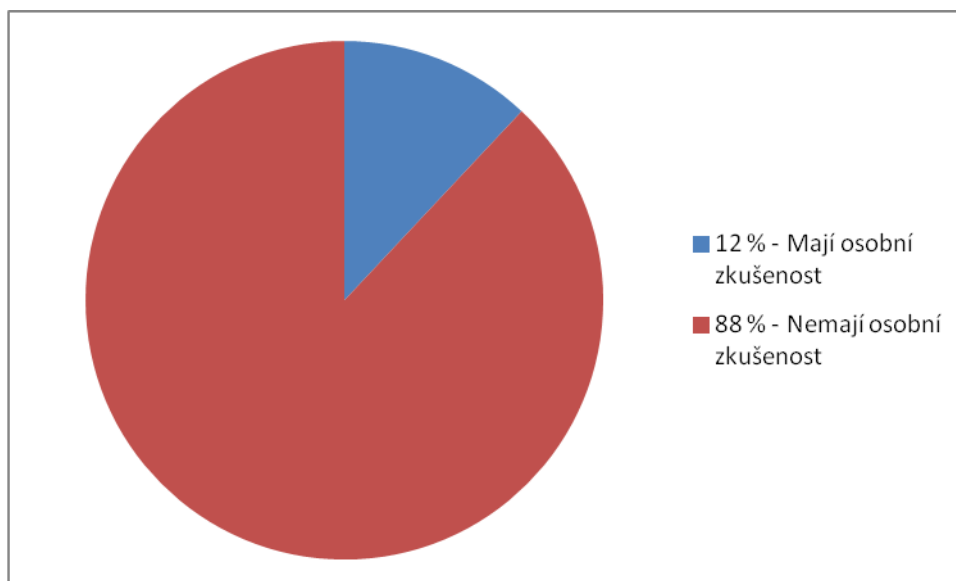
5.1.1. Stručný přehled získaných výsledků

Z dotazníkového šetření a uskutečněných rozhovorů na téma užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci vyplynulo, že s užíváním látek tohoto typu má osobní zkušenost 12 % respondentů, tj. v případě realizovaného průzkumu 6 z 50 oslovených mužů.

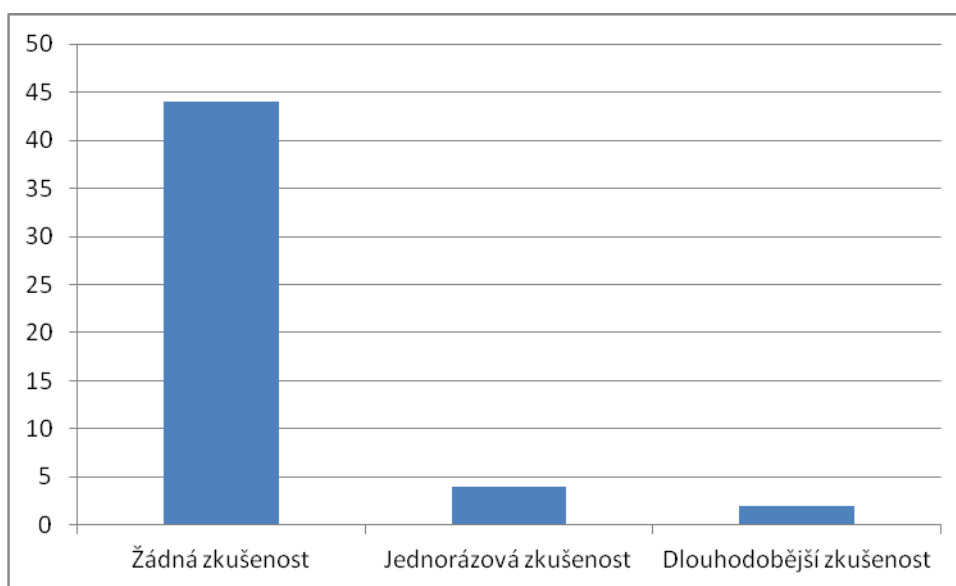
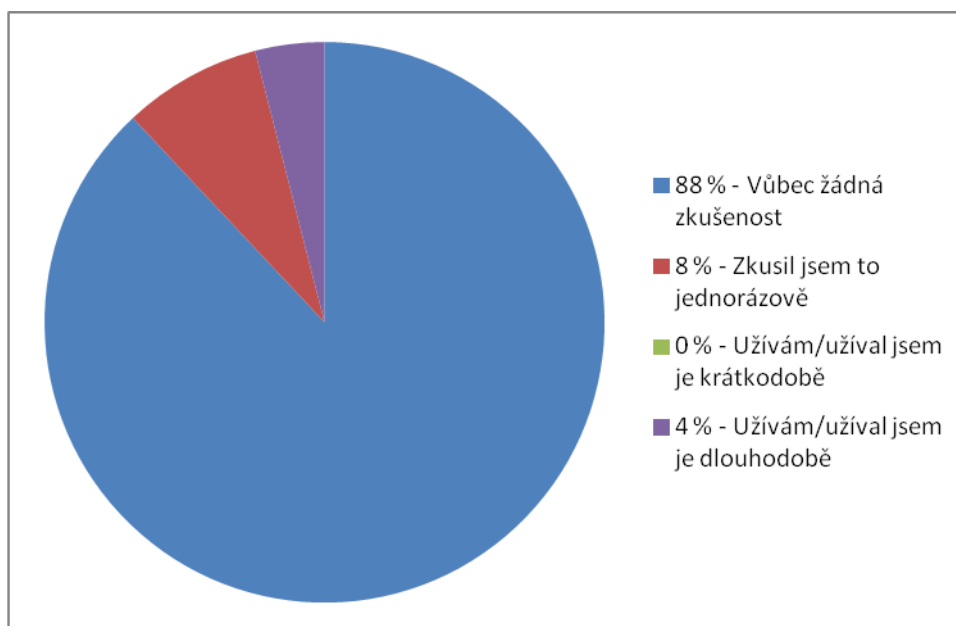
Ve čtyřech případech se přitom dle výpovědí těchto osob jednalo o jednorázový experiment. Pouze dva z padesáti respondentů přiznali dlouhodobější užívání anabolických steroidů. Tito dva muži zvolili v dotazníku nabízenou variantu odpovědi „užívám/užíval jsem je dlouhodobě“. V rámci realizovaného rozhovoru potom jeden z nich uvedl, že se v jeho případě jedná o pravidelné a několikrát opakované cykly užívání zhruba v rozmezí posledních tří let. Druhý z mužů zase vypověděl, že jeho zkušenost se steroidy je dnes již otázkou minulosti, nicméně že i u něho se proces užívání látek tohoto typu několikrát zopakoval.

Variantu odpovědi související s krátkodobým užíváním anabolik, tedy například s dalším zopakováním původně jednorázového experimentu, si nevybral nikdo, čímž se oslovení respondenti rozdělili pouze na tři části, tj. na nejpočetnější skupinu těch, kdo podle svého tvrzení anabolika na vlastní kůži vůbec nikdy nevyzkoušeli, na ty, kdo ano, ale pouze jednorázově, a na ty, kdo užívali anabolika v delším časovém horizontu, v tomto případě více než jednoho roku.

Graf č. 1 – Vlastní zkušenost respondentů s užitím anabolických steroidů

Graf č. 2 a 3 – Míra osobních zkušeností respondentů s užitím anabolických steroidů

V souvislosti se způsoby získávání těchto látek pak oslovení muži ve všech dvaatřiceti případech, kdy došlo na použití metody rozhovoru, shodně odpověděli, že dle jejich zkušenosti, ať už osobní nebo zprostředkované, je nejčastějším zdrojem opatření si anabolických steroidů někdo ze zaměstnanců či dalších klientů fitness centra nebo aktuálně hlavně internet. Ti, kdo sami anabolické steroidy nikdy nevyzkoušeli, v rámci rozhovoru uváděli, že kdyby se tak přece jen někdy rozhodli, volili by pravděpodobně nejprve cestu vyhledání možných způsobů získání steroidů

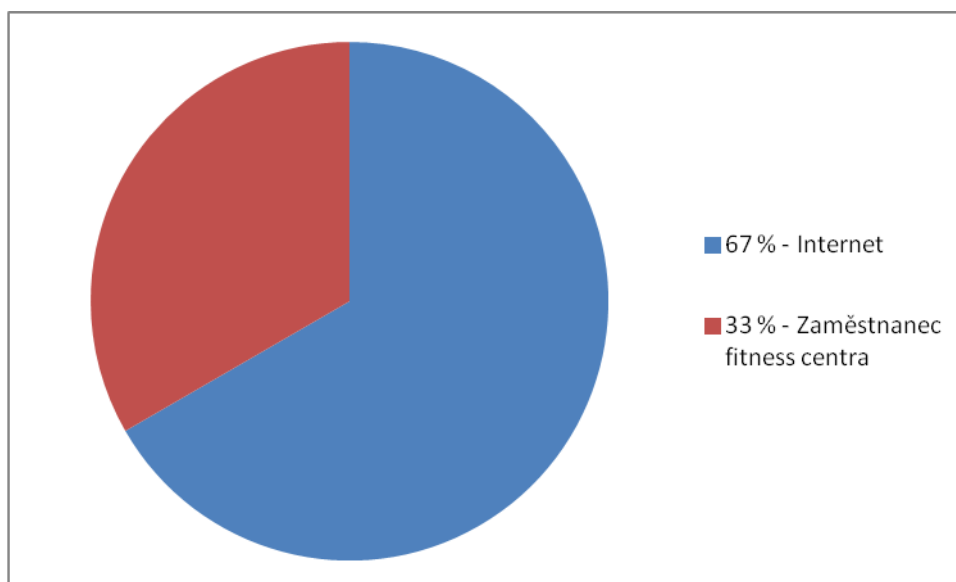
na internetu. Až poté by případně oslovili někoho z dalších klientů posilovny či její personál.

Z šesti mužů, kteří do dotazníku uvedli, že sami někdy užívali či užívají anabolické steroidy, pak čtyři označili za zdroj jejich získání internet, dva muži zaměstnance posilovny.

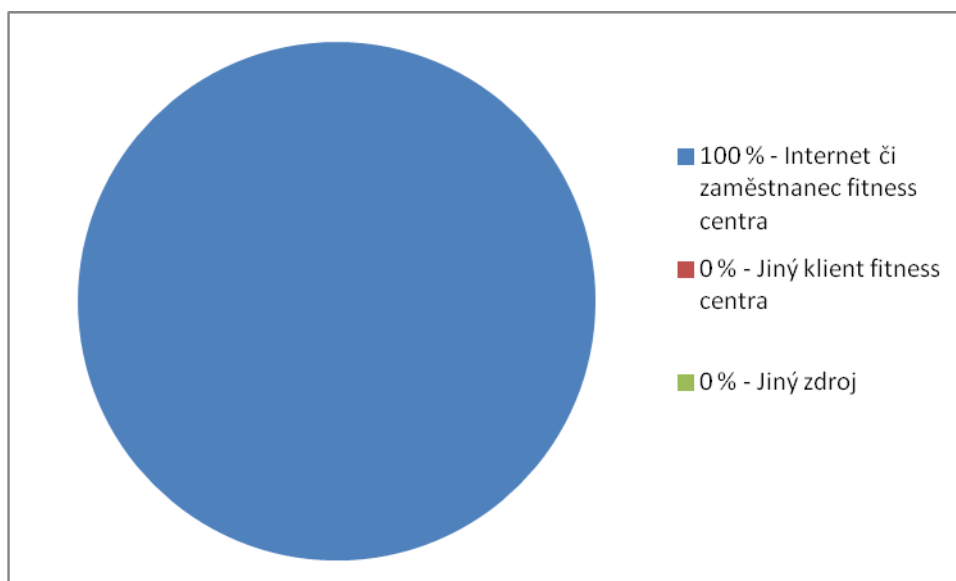
Internet coby široký zdroj možností a informací je dnes podle zjištěných výsledků provedeného výzkumu také nejvyužívanějším nástrojem ke shánění a nákupu různých podpůrných látek a případně též anabolických steroidů. Jednotliví respondenti poukazovali na jeho výhody v podobě možnosti porovnání nabídky, získání případných referencí, ale zejména pak příležitosti zachovat si anonymitu, což je daleko obtížnější v osobním kontaktu s kýmkoli ve fitness centru a jiných místech.

Zároveň si však respondenti uvědomují, jak vyplynulo z jejich dalších odpovědí, též rizika spjatá s pohybem na internetu a nákupem zboží tohoto typu. Proto se zde střetávají dvě protichůdné tendence, a to využít „neomezených možností“ internetu a zároveň strach z neověřitelnosti některých zdrojů a jejich spolehlivosti.

Graf č. 4 – Zdroje získávání anabolických steroidů u respondentů s vlastní zkušeností

Graf č. 5 – Zdroje získávání anabolických steroidů u respondentů s přenesenou zkušeností

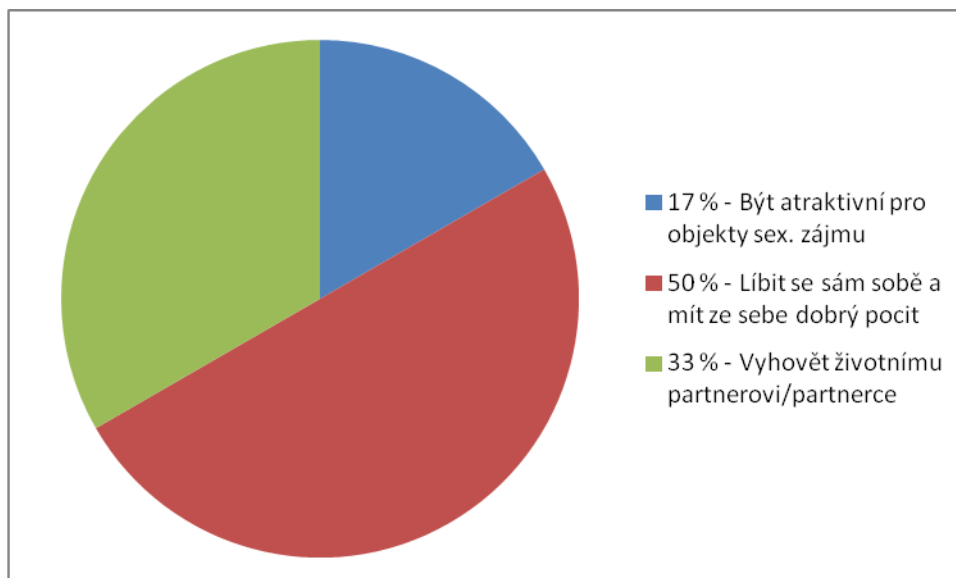

Hlavní motivací pro ty, kdo se rozhodli anabolické steroidy vyzkoušet nebo dlouhodobě užívat, bylo dle odpovědí respondentů primárně dosažení atraktivního vzhledu. Z šesti mužů, kteří se v rámci dotazníkového šetření přiznali k osobní zkušenosti s užíváním anabolik, pak jeden označil z nabízených odpovědí tu, která jako motivaci snahy o získání atraktivního vzhledu zmiňovala touhu být přitažlivý pro objekty svého zájmu, tj. jiné muže v případě homosexuálů a ženy v případě heterosexuálů. Další tři respondenti se při vyplňování dotazníku přiklonili k variantě nabízející jim jako možnou motivaci ke snaze o dosažení atraktivního vzhledu dobrý pocit ze sebe sama a spokojenost se svým celkovým vzezřením. Poslední dva muži pak využili možnosti doplnit do dotazníku i jinou než nabízenou odpověď. Ta v jejich případě souvisela s tlakem, který na ně byl cíleně vyvíjen osobou životního partnera/partnerky.

V průběhu realizovaných rozhovorů oslovení jedinci vypovídali v tom smyslu, že cítí intenzivní vnitřní potřebu dostát požadavkům společnosti, svého okolí a objektů své sexuální touhy. Tyto požadavky přitom dle získaných výpovědí zahrnují vypracovanou postavu s viditelně vyrýsovanými svaly a minimum tukových polštářů kdekoli na těle, zejména pak v oblasti břicha. Zpovídané osoby zároveň udávaly, že zvýšený tlak pravidelně pociťují především v období blížícího se léta, kdy se předpokládá, že bude jejich odhalené tělo více na očích ostatním lidem. Jak již bylo

výše uvedeno, dva z padesáti do výzkumu zapojených mužů také zmiňovali přímý nátlak životního partnera v podobě ultimata, že buď dotyčný v určitém časovém rozmezí zpevní své tělo, nebo si jeho partner/ka najde jiného přítele (manžela, milence).

Graf č. 6 – Motivace respondentů s vlastní zkušeností s užíváním anabolik

Co se týče důvodů odmítavého postoje vůči užívání anabolických steroidů, popř. motivace s užíváním anabolik přestat, všech padesát oslovených mužů včetně těch, kdo mají osobní zkušenost s anaboliky, v jim předloženém dotazníku shodně zvolilo variantu odpovědi zahrnující strach z vedlejších účinků a negativních zdravotních důsledků.

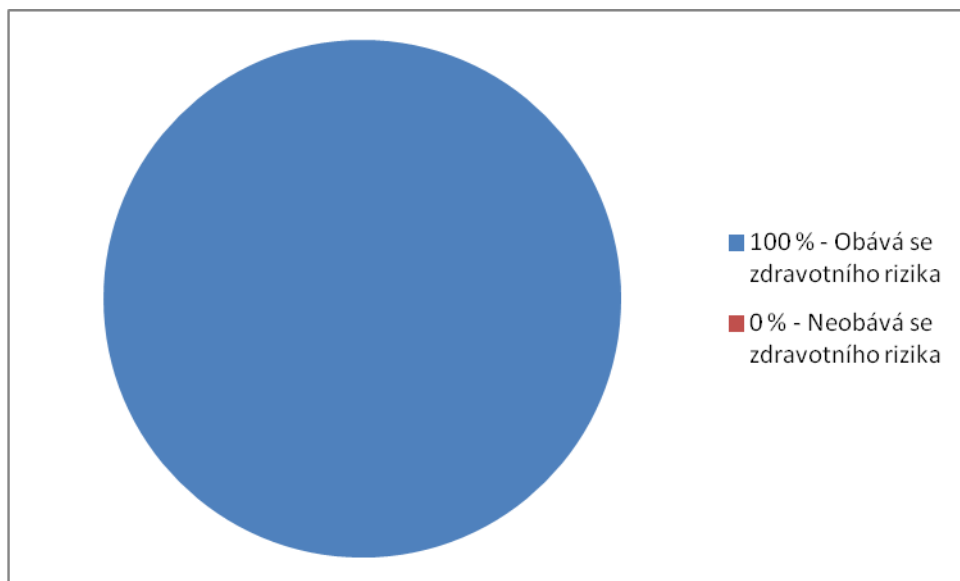
Devětatřicet mužů se přitom rozhodlo kromě výběru varianty možných negativních dopadů anabolik na zdraví využít též možnosti uvést jiný důvod, který v nabízené škále odpovědí nebyl obsažen. Kromě obav z vedlejších účinků tak tyto osoby uvedly ještě obavu z falešných výrobků či přípravků z neověřených zdrojů, tj. produktů pořízených zejména na internetu, které nejen že by nemusely mít požadovaný efekt, ale dokonce by opět mohly způsobit nejrůznější zdravotní komplikace.

Tuto obavu pak znovu potvrdilo všech dvaatřicet respondentů, kteří poskytli své výpovědi v rámci uskutečněného rozhovoru na dané téma. Většina z nich se svěřovala

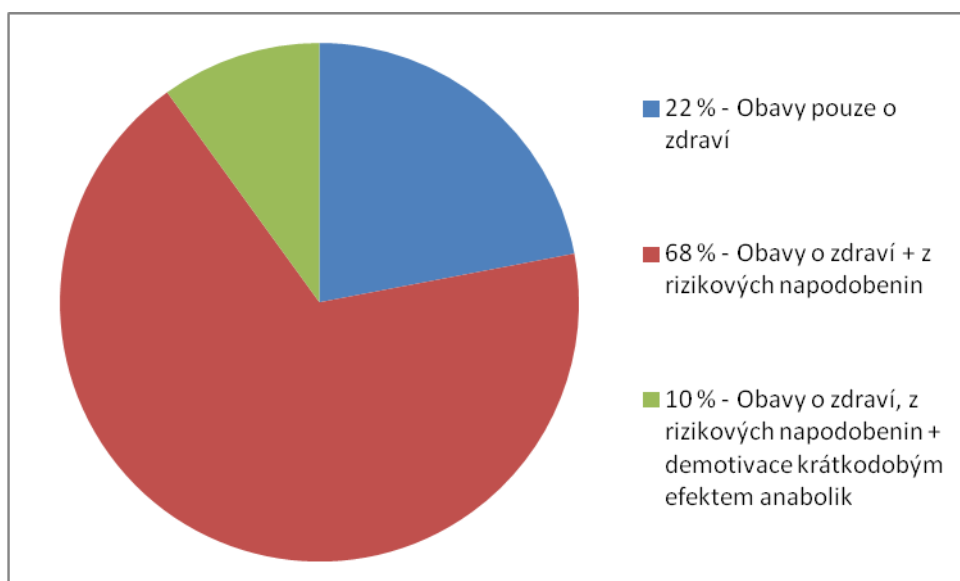
s tím, že nemají přílišnou důvěru k jiným zdrojům, než jsou zkušení sportovní trenéři, nejlépe však přímo lékaři.

Pět mužů v rámci rozhovoru zdůraznilo rovněž skutečnost, že užívání anabolických steroidů pro ně není zajímavé vzhledem ke svému krátkodobému efektu. Upozorňovali přitom na fakt, že anabolické steroidy nelze brát nepřetržitě a že po jejich vysazení dojde k rychlé ztrátě dříve nabytého výsledku.

Graf č. 7 – Obavy z negativního vlivu steroidů na zdraví

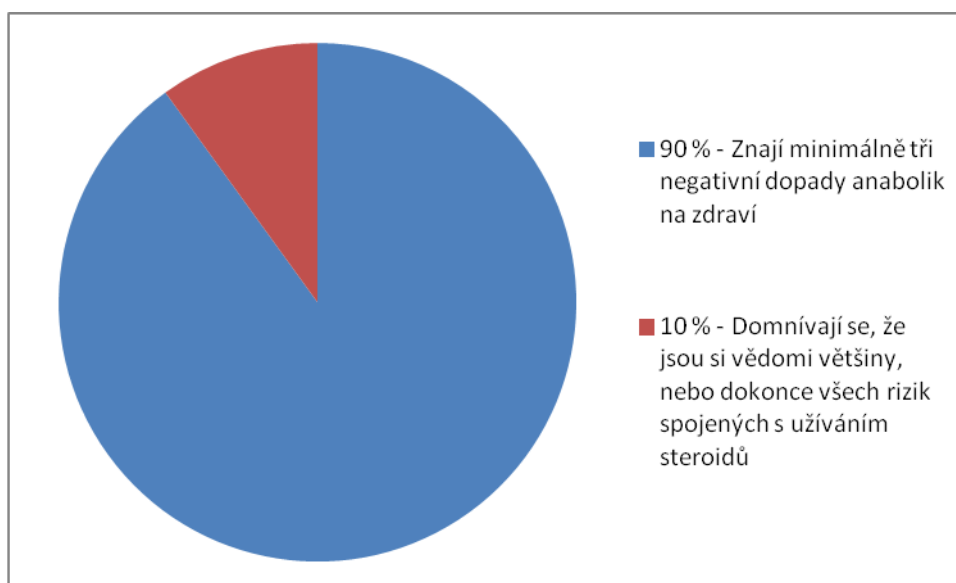
Graf č. 8 – Motivace k odmítnutí užívání anabolik

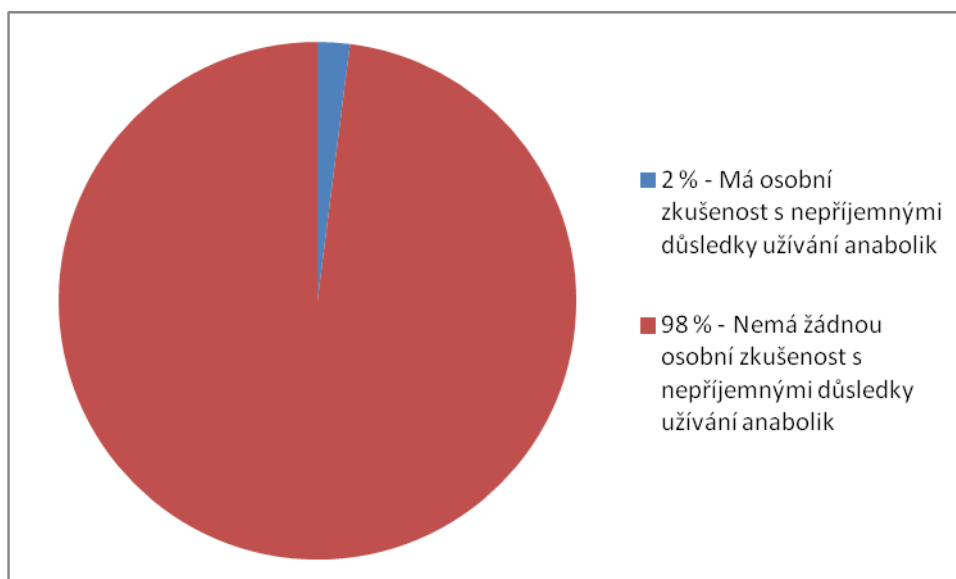
Informovanost respondentů o zdravotních rizicích a nepříjemných důsledcích spojených s užíváním anabolik byla velmi vysoká.

Jak vyplývá z grafů níže, všichni oslovení muži prostřednictvím dotazníkového šetření vypověděli, že znají minimálně tři potenciální nežádoucí důsledky užívání steroidů. Pět z nich se dokonce domnívá, že jsou natolik informováni, že znají všechna rizika spojená s daným jednáním, nebo alespoň většinu z nich (s přihlédnutím k faktu, že některá z potenciálních rizik nemusí být dosud přesně známa ani odborné veřejnosti a lékařům).

Graf č. 9 – Znalost zdravotních rizik spojených s užíváním anabolických steroidů

Graf č. 10 – Osobní zkušenost s negativními důsledky anabolických steroidů

V rámci uskutečněných rozhovorů jednotliví respondenti zmiňovali v souvislosti s nežádoucími účinky anabolik především špatnou pleť, zvýšené pocení, obavy o plodnost a potenci či o fungování srdce. Osobní zkušenost s popsányi vedlejšími účinky anabolik však přiznal pouze jeden zpovídaný muž. Stěžoval si na problémy spojené právě se zvýšenou mírou pocení, které mu komplikovaly a znepríjemňovaly běžný denní režim, stejně jako na problémy s pleťi, které nejen že měly až bolestivý charakter, ale především z estetického hlediska měly kontraproduktivní dopad na snahu o co nejatraktivnější vzhled.

6. SHRNU TÍ POZNATKŮ A DISKUZE

V rámci zpracování empirické části této bakalářské práce se na základě provedeného šetření podařilo zodpovědět výzkumné otázky, potažmo potvrdit předem stanovené hypotézy.

V případě primárního předpokladu, že užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci, konkrétně pak návštěvníky posiloven a fitness center, není většinou záležitostí, ale jedná se o jev spíše menšinový, bylo zjištěno, že mladí muži dnes skutečně dávají přednost pravidelnému cvičení a zdravé životosprávě před dočasným efektem podpurných látek typu anabolických steroidů. To vše s přihlédnutím k potenciální tendenci respondentů úmyslně zatajit některé skutečnosti a osobní zkušenosti, což lze u daného tématu částečně předpokládat. Z realizovaných rozhovorů totiž rovněž vyplynulo, že málokdo z dotazovaných by se za normálních okolností osobní zkušeností s anaboliky chlubil. Oslovení muži však v souvislosti s tím sami podotýkali, že je pro ně důležité, aby atraktivní fyzický vzhled odrážel především jejich vůli pro sebe něco dělat a zároveň tomu něco obětovat.

Z provedeného dotazníkového šetření a uskutečněných rozhovorů na téma užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci vyplynulo, že s užíváním látek tohoto typu má osobní zkušenost 12 % respondentů, tj. v případě realizovaného průzkumu 6 z 50 oslovených mužů. Ve čtyřech případech se přitom dle výpovědí těchto osob jednalo o jednorázový experiment. Pouze dva z padesáti respondentů tedy byli ochotni přiznat dlouhodobější užívání anabolických steroidů.

Stejně tak byla prostřednictvím výpovědí poskytnutých oslovenými muži potvrzena hypotéza, že anabolické steroidy se měly u těch, kdo je (ať už jednorázově či dlouhodoběji) užívali, stát nástrojem k dosažení ještě lepšího výsledného efektu cvičení. Snaha o získání dokonalého těla byla přitom motivována touhou splnit požadavky životního partnera či partnerky a domnělými nároky okolí a společnosti na vizáž jedince.

Potvrzen byl stejným způsobem i předpoklad, že hlavním důvodem k odmítnutí anabolických steroidů je strach z jejich možných vedlejších účinků a negativních dopadů na zdraví. Všichni muži ze sledované cílové skupiny se projevíli jako

obezřetní lidé, kteří trvají na ověření spolehlivosti zdroje látek, které by byli ochotni případně užít. Internetu coby způsobu jak si opatřit anabolika a další podpůrné látky proto příliš nedůvěřují. Dali by spíše na radu lékaře či zkušeného sportovního trenéra.

Pozitivním zjištěním je jednoznačně fakt, že všichni muži zapojení do provedeného šetření byli výborně informováni o všech aspektech spojených s problematikou anabolických steroidů. Většinově přiznali, že ten, kdo se rozhodne intenzivně cvičit a formovat svou postavu, se otázkám souvisejícím s podpůrnými prostředky včetně anabolik nevyhne a občasným myšlenkám na případné vyzkoušení se neubrání. Minimálně v teoretické rovině se tedy problematikou steroidů někdy zabýval skoro každý z padesáti oslovených mužů, ať už samotný pokus zavrhl okamžitě, nebo se rozhodovali po delší dobu. Internet se zde nakonec ukázal jako nevhodný zdroj získání anabolik, ale vhodný zdroj informací o nich včetně těch užitečných a varovných.

O výše popsaných skutečnostech svědčí též výsledek získaný z odpovědí na otázku, zda mají respondenti vlastní zkušenost s negativními účinky anabolik. Byť přiznal špatnou zkušenost se steroidy pouze jeden jediný muž z padesáti oslovených, všichni měli dostatek teoretických znalostí tohoto typu.

Co se týče případného srovnání situace na poli soutěžní profesionální scény, tedy např. ve vrcholové kulturistice, a na poli amatérské kondiční varianty tohoto sportu, což by se mohlo jako námět k zamyšlení nabízet, bylo by zřejmě vhodné zmínit závěry, k nimž došli autoři prací zabývajících se právě spojením anabolických steroidů a profesionální kulturistiky. Dle Felcána (2010) je současná podoba kulturistiky orientované především na maximální výsledky více než sportem přehlídkou možností chemického a farmaceutického průmyslu. Felcán uvádí, že kulturisté jsou bez pochyby nejčastějšími uživateli anabolik. V této souvislosti pak zmiňuje též fakt, že právě jako reakce na tento jev (plus na řadu skandálů spojených s prokázaným užíváním steroidů v kulturistice) vznikly soutěže ve fitness, které se liší svým důrazem na pohybový projev a omezením tělesné hmotnosti.

Zatímco, jak zmiňuje i Caha (2010), „ideální kulturista“ je v podstatě chodící hora svalů bez jediného gramu tuku na těle, ideál krásy dnešní většinové společnosti je založen na mnohem složitější kombinaci jednotlivých aspektů a kritérií. V případě profesionálních kulturistů jde ponejvíce o to obstát na soutěžní přehlídce, ovšem

neprofesionálním sportovcům, tj. většině mladých mužů, jde primárně o to, aby se dobře a sebevědomě cítili, aby udělali dojem na objekty svého sexuálního zájmu, aby je jejich okolí shledávalo atraktivními. A s tím se zcela jistě neshoduje představa padajících vlasů, silného výskytu akné, propocené košile a nepříjemného tělesného pachu a celé řady dalších odstrašujících elementů, o nichž se dnes všichni mohou dočíst například díky výše zmiňovanému internetu.

Respondentům byla dána možnost v rámci dotazníkového šetření uvést rovněž svou sexuální orientaci. Jak již bylo výše zmíněno, na základě teoretických poznatků, získaných v průběhu analýzy příslušné literatury a zdrojů souvisejících s řešeným tématem, vyvstala totiž mimo jiné otázka, zda a do jaké míry ovlivňuje sexuální orientace snahu jednotlivce dostat soudobému ideálu fyzické krásy. Homosexuální orientaci však v rámci dotazníku uvedli coby sobě vlastní pouze dva respondenti, což není dostatečné množství osob, aby na základě jejich výpovědi mohly být učiněny relevantní závěry s potřebnou výpovědní hodnotou. Vzhledem k tomu, že se nejednalo o jednu z hlavních hypotéz či jeden z primárních cílů výzkumu, může zůstat tato otázka i nadále otevřená, bez zajímavosti by ovšem rozhodně nebylo provést samostatný výzkum zaměřený právě na tento aspekt dané problematiky.

7. ZÁVĚR

Bakalářská práce se věnuje problematice vztahu člověka k vlastnímu tělu, konkrétně pak otázce užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci. Soustředí se přitom zejména na muže, kteří se snaží dostat požadavkům, jež na ně společnost a okolí klade v souvislosti s jejich vzhledem a postavou.

Teoretická část práce vychází z odborných literárních zdrojů vztahujících se k danému tématu, to vše s důrazem na psychologické hledisko možných příčin a jednotlivých aspektů zneužívání anabolických steroidů. Zabývá se vnímáním lidského těla v historii i současnosti, připomíná odlišné vnímání problematiky z pohledu mužů a žen i z pohledu lidí odlišné sexuální orientace. Shrnuje základní informace o doping, který je neoddělitelnou součástí historie sportu. Obsahuje rovněž stručný popis legislativních a preventivních opatření stejně jako zdravotních rizik, která se k řešenému tématu úzce vztahují.

Předmětem praktické části je potom realizace a následné zhodnocení výzkumného šetření zaměřeného právě na problematiku užívání anabolických steroidů neprofesionálními sportovci. Tuto skupinu zde zastupuje vzorek padesáti mužů vybraných na základě splnění kritéria pravidelných návštěv posilovny či fitness centra s cílem získat a udržet si co možná nelepší postavu po co nejdelší možnou dobu.

Uvedená skupina mužů mezi osmnácti a čtyřiceti lety věku byla podrobena procesu dobrovolného anonymního dotazníkového průzkumu. Většina z nich přitom byla ochotna poskytnout rovněž podrobnější rozhovor na dané téma a za účelem zpracování poskytnutých výpovědí v rámci bakalářské práce se svěřit se svými názory a osobními zkušenostmi.

Skrze zmiňované metody a techniky pak byly potvrzeny předem stanovené hypotézy, a to že užívání anabolických steroidů není v prostředí posiloven a fitness center hojně rozšířeným jevem, ale jedná se spíše o ojedinělé případy, že primárním cílem mužů formujících cíleně svou postavu v posilovnách je dosažení co možná nejvíce atraktivního vzhledu, proto jsou někteří z nich ochotni podstoupit i rizika spojená s užíváním anabolik, a že klienti a pravidelní návštěvníci posiloven a fitness

center odmítají užívání anabolických steroidů zejména na základě dobré informovanosti o potenciálních zdravotních rizicích anabolických steroidů.

Přestože je dnes všeobecně informovanost mladých lidí, zejména díky internetu, na výborné úrovni, nutnost osvěty a preventivních programů zaměřených právě na mládež by se však rozhodně neměla podceňovat.

Impulzem k volbě daného tématu byl zejména můj osobní vztah k této problematice, neboť jsem sám častým zákazníkem fitness centra a dlouhodobě a cíleně se věnuji formování své vlastní postavy. Ke sportu jako takovému mám jednoznačně kladný vztah a prostředí, z něhož byl vybírán sledovaný vzorek respondentů je mi dobře známé a blízké. Mohl jsem tedy v rámci provedeného průzkumu částečně posoudit věrohodnost té které získané informace, popřípadě se dozvědět něco nového a užitečného. Otázka anabolických steroidů mě pak v neposlední řadě zajímá též z hlediska legislativy, neboť se s danou problematikou mohu setkat též v profesní rovině coby příslušník Policie České republiky.

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

CAHA, Jan. *Doping syndromem moderní kulturistiky*. Aktin, internetový magazín o fitness, zdraví, sportu a výživě, 2010.

FOŘT, Petr. *Výživa nejen pro kulturisty*. Pardubice: Svět kulturistiky, 1998.

FELCÁN, Pavel. *(Zne)uživatelé anabolických steroidů*. (Bakalářská práce). Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. 72 s.

GROGAN, Sarah. *Body image – Psychologie nespokojenosti s vlastním tělem*. Praha: Grada, 2000. 184 s. ISBN 80-7169-907-1.

HNÍZDIL, Jan. a kol. *Doping aneb Zákulisí vrcholového sportu*. Praha: Grada, 2000. 152 s. ISBN 80-7169-776-1.

CHROMÝ, Jakub. *Užívání anabolických látek mládeží (nejen) ve světle trestního práva*. Trestněprávní revue, roč. 7., 2008.

KOMEŠTÍK, Blahoslav, FEJTEK, Miloslav. *Metodologie kinantropologického výzkumu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. 130 s. ISBN 80-7041-290-9.

NEKOLA, Jaroslav. *Doping a sport*. Praha: Olympia, 2000. 129 s. ISBN 80-7033-137-2.

NEKOLA, Jaroslav. *Doping jako společenský problém*. Zdravotnictví a právo, č. 11, 2004.

NEKOLA, Jaroslav. *Trestní postih za nedovolené nakládání s látkami a metodami s dopingovým účinkem*. Zdravotnictví a právo, č. 2, 2010.

PERGLER, Přemysl, DISMAN, Miroslav. *Vybrané techniky sociologického výzkumu*. Praha: Svoboda, 1969. 767 s.

PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2008. 472 s. ISBN 978-80-200-1499-3.

PRAŽÁK, Eduard. *Kulturistika a doping*. Pardubice: Svět kulturistiky, 1991.

PŘIBYL, Pavel. *Rub a líc stimulujících preparátů. Dvojí metr pro anabolika*. Ekonom, č. 20, Věda a technika, 1995.

PYŠNÝ, Ladislav. *Anabolické steroidy – riziko kondiční kulturistiky*. Rehabilitace a fyzikální lékařství, č. 4, 1996.

PYŠNÝ, Ladislav. *Doping, rizika zneužití, zakázané prostředky v kondičním i vrcholovém sportu*. Praha: Grada, 2006. 93 s. ISBN 80-247-1702-6.

PYŠNÝ, Ladislav. *Motivace a demotivace příjmu anabolických steroidů mládeží v ČR*. Vox Pediatría, 5. ročník, č. 3, 2005.

PYŠNÝ, Ladislav, SLEPIČKA, Pavel, SLEPIČKOVÁ, Irena, LUDVÍKOVÁ, Marie. *Kvalitativní hodnocení postojů dospívajících užívajících anabolické steroidy*. Medicina Sportiva Bohemica et Slovaca, č. 8, 1999.

PYŠNÝ, Ladislav, SLEPIČKA, Pavel, SLEPIČKOVÁ, Irena, MALÁ, Marie, BLÁHA, Ladislav, LOUKA, Oto. *Rizika poškození zdraví u posilující mládeže zneužívající anabolické steroidy*. Praktický lékař 79, č. 9, 1999.

SLEPIČKA, Pavel, HOŠEK, Václav, HÁTLOVÁ, Běla. *Psychologie sportu*. Praha: Karolinum, 2009. 242 s. ISBN 978-80-246-1602-5.

SLEPIČKA, Pavel, PYŠNÝ, Ladislav a kol. *Problematika dopingu a možnosti dopingové prevence*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2000. 96 s. ISBN 80-246-0205-9.

SMĚRNICE pro kontrolu a postih dopingu ve sportu v České republice. Praha: Antidopingový výbor české republiky, 2004. 155 s.

ŠIMURKA, Pavol, ZAVŘEL, Martin. *Anabolické steroidy a mládež*. *Pediatric pro praxi*, č. 9, 2008.

9. Přílohy

Příloha – Dotazník použitý v rámci provedeného výzkumu

Věk:

Bydliště (kraj):

Rodinný stav:

(Sexuální orientace):

Zaměstnaný (ANO/NE):

1) Máte osobní zkušenost s užíváním anabolických steroidů?

- Vůbec žádnou
- Zkusil jsem to jednorázově
- Užívám/užíval jsem je krátkodobě
- Užívám/užíval jsem je dlouhodobě

2) Pokud užíváte / jste užíval anabolické steroidy, kde a jakým způsobem si je opatřujete / opatřoval?

- Na internetu
- Od ostatních klientů fitness centra
- Od zaměstnanců fitness centra
- Jinde (kde?)

3) Pokud užíváte nebo jste v minulosti užíval anabolické steroidy, co k tomu je / bylo pro Vás hlavní motivací?

- Zvýšit sportovní výkonnost
- Získat vypracovanou postavu s cílem být přitažlivější pro objekty svého zájmu
- Získat vypracovanou postavu s cílem líbit se sám sobě a mít ze sebe dobrý pocit
- Získat vypracovanou postavu s cílem vyrovnat se jiným mužům v posilovně, popř. mediálním či jiným vzorům
- Jiný důvod (jaký?)

4) Pokud jste v minulosti užíval anabolické steroidy a už je neužíváte, nebo pokud jste je neužíval nikdy, co je / bylo hlavní motivací přestat, případně s tím ani nezačít?

- Obavy z možného poškození zdraví
- Obavy, aby se to nedozvěděli blízcí lidé a lidé v okolí, kteří by s tím nemuseli souhlasit
- Potřeba mít pocit, že jsem si výsledný efekt cvičení zasloužil a došel k němu pouze na základě vlastního úsilí
- Neochota investovat do anabolik finanční prostředky
- Jiný důvod (jaký?)

5) Znáte zdravotní rizika, která s sebou užívání anabolických steroidů nese?

- Vůbec si nejsem vědom žádných rizik
- Vím, že jistá rizika existují, ale nevím, jaká konkrétně to jsou
- Zním minimálně tři různá rizika spojená s užíváním anabolik
- Jsem dobře informován a vím o všech možných rizicích

6) Pokud užíváte nebo jste v minulosti užíval anabolické steroidy, projevil se u Vás některý z možných negativních zdravotních dopadů? Jaký?

ANO/NE

.....